

MARUF VAKFI

İSLAM EKONOMİSİ ENSTİTÜSÜ

"Ekonomiye tapışın ekonomik sefalet getirmekten başka bir şeye yaramadığı gerçeği gün geçtikçe daha iyi anlaşılıyor".

Sezai Karakoç

BÜLTEN
2022
YAZ

MARUF VAKFI

İSLAM EKONOMİSİ ENSTİTÜSÜ

VİZYON

İSLÂM EKONOMİSİ TEZİNİ
ÇAĞIMIZ İNSANINA SUNMAK

MİSYON

İSLAM EKONOMİSİNİN
İNSANLIK İÇİN GEREKLİLİĞİNİ
ORTAYA KOYACAK
AKADEMİK ÇALIŞMALAR
YAPMAK

İSLÂM EKONOMİSİNİN AMACI

İNSANLAR ARASI
EKONOMİK HAKKANİYETİN
TESİS EDİLMESİDİR

HAK BELİRLEME YETKİSİ

MUTLAK ANLAMDA
SADECE
HAKK'A AİTTİR.

2022 • YAZ • YIL: 06 • SAYI: 06

Sahibi

Maruf Eğitim Araştırma
ve Dayanışma Vakfı

Editör

Abdullah KULUÇ

Editör Yardımcıları

Fatma Nur Şahin
Esmâ Vatandaş

Yayın Kurulu

Sıtkı Abdullahoğlu
Dr. Hakan Kalkavan
Doc. Dr. Zeyneb Hafsa Orhan
Fatma Nur Şahin
Esmâ Vatandaş
Hasan Atik
Abdullah Kuluç

Tasarım

Mustafa Özen

Baskı

Yener Matbaa Davutpaşa Caddesi
Emintaş Davutpaşa San.Sit.
No:103/584 Topkapı - İstanbul
Tel: 0 212 674 74 90

Maruf Eğitim Araştırma ve Dayanışma Vakfı

Mevlana Caddesi No: 77 Kat: 8
Necmettin Aytek Plaza
Zeytinburnu - İstanbul

Telefon

0212 510 11 25
www.marufvakfi.org
maruf@marufvakfi.org

f | t marufvakfi

İÇİNDEKİLER

MARUF'TAN	00
İlim ve Tefekkür - Yusuf KALYONCUOĞLU	02
EDİTÖRDEN - Abdullah KULUÇ	03
ŞAHSİYET	
S. Karakoç İle İslam Ekonomisine Maruf Bir Yolculuk- Esmâ Nur ATASOY	04
PERSPEKTİF	
İslam Ekonomisi Perspektifiyle G. Ekonomi - Hakan KALKAVAN	07
Öznenen Metaya: Tüketiyorum O Halde Varım? - F. Nur ŞAHİN	08
TEMEL KAYNAKLARDA EKONOMİK ANLAYIŞ	
Ayetle Gelenler - Yapan Açısından İnfak - Sıtkı ABDULLAHOĞLU	10
Sünnetle Gelenler - Alışveriş Ahlakı - Sıtkı ABDULLAHOĞLU	13
RÖPORTAJ - Muhammed Nedim Yumakgil ile İş Dünyası - Esmâ VATANDAŞ	15
MARUF'TAN HABERLER - Yakup YAKAR	20
İEE SEMİNERLER - Kur'anda Allah Tasavvuru - Elif SAĞLIK	23
KAVRAMLARLA İSLAM EKONOMİSİ	
Teverrük ve Değerlendirmesi - M. Zahid KÖKTAŞ	25
İEE DERS DEĞERLENDİRMELERİ	
İslam Ekonomisi Okumaları- Esmâ Nur ATASOY	29
Kur'an Sünnet ve Ekonomi YL- Elif SAĞLIK	30
Ekonomiye Giriş - Adem KARTAL	32
İslam Ülkelerinin Politik Ekonomisi - Hasan ATİK	33
İslami İlimlere Giriş - Mustafa CEYLAN	37
Kur'an Sünnet ve Ekonomi Av. Ertuğrul KEÇECİ	38
Ekonomi ve Ahlak- Fatma Nur ŞAHİN	40
İEE'NİN GENÇ ARAŞTIRMACILARINDAN	
Sosyo-Psikolojiden Tüketim Toplumuna-Mustafa CEYLAN	41
Kimlik Bunalımındaki İnsana Transhümanist Müdahale-Esmâ Nur ATASOY	42
Pandemide Ekonomi Yönetmek -Beytullah DALAY	46
İslam Ekonomisinde Sigortacılık: Tekafül- Zeynep ŞAKARCAN	49
KİTAP TAHLİLİ -Bürokrasi ve Oterite Max Weber - Ahmed Taha ERCAN	52
İEE YAYINLARI	56

İLİM VE TEFEKKÜR

Tefekkür/düşünce, insan için niteliği en yüksek faaliyet alanlarından olduğu ortak kabul sayılabilir. İnsanlara hayatı okuma biçimini, hayatı yönetme karakterini verme, değerler üretme ruhu kazandırma ve tüm bunların sonuçlandırılması ile ilgili kanaat oluşturma, ilmi ve fikri faaliyetlerle mümkün olmaktadır.

İlim ve fikre emek vermek, zor meşakkatli ve getirisi genellikle maddi olmayan ve dolayısıyla fedakarlık gerektiren işlerdir. Ne var ki bu uğraşlar kendi tatminini oluşturacak zenginliğe sahiptir. Bu yüzden bu alanlara kendini adanmış insanlar beklentilerini buna göre yönlendirirler. Genellikle müstağnidirler ve başka insanlardan bir şeyler bekleme konumunda da olmazlar. Ancak bu tür insanların ürettikleri ilmi, fikri ve sanatsal ürünler kalıcı değer kazanır ve tüm insanlar nezdinde varlıklarını sürdürmeye devam ederler. Bu açıdan bakıldığında yeryüzünde birçok ilim, fikir ve sanat insanının yaşadıkları dönemde zor şartlarda yaşadıkları ancak kendileri öldükten sonra eserlerinin çok ciddi ekonomik sonuçlar üretmeye devam ettiği görülebilir. Bu da ilginç bir ironidir.

Bu yüksek düzeyli uğraşın son güzel temsilcilerinden birisi bizim topraklarımızda yetişmiş olan Üstat Sezai KARA-KOÇ'tu. İyi bir ömür yaşadı ve sonunda göçtü gitti. Yüce Rabbimden kendisine bol rahmetler ikram etmesini niyaz ediyorum.

Düşün/fikir insanı idi. Fikirlerini önemli oranda şiirle ifade ediyordu. Varoluştan, medeniyet mukayeselerine, duygu namusundan söz-eylem tutarlılığına varıncaya kadar nice erdemli özellik onda toplanmıştı.

İstikameti çok önemseydiğini sadece yazılarından değil, yaşadığı hayatta ortaya koyduğu temsilden de görmek mümkündür. Böylece gönüllerde müstesna bir yer edindi ve eserleri de tüm ümmete miras olarak kaldı.

Bizim uğraş alanımız olan İslam İktisadında da bir hayli erken bir dönemde "İslam Toplumunun Ekonomik Strüktürü" isimli, bir eser kaleme almayı ihtiyaç olarak görebilmişti. O kitap da bu alan için rehber oldu. Ufuk açtı ve Müslümanlar için bir özgüven referansı oldu.

Bugün bizler Maruf Vakfı olarak, İslam İktisadi çalışmalarını çok daha ileri seviyelere taşıma mücadelesi verirken o kıymetlerin açtığı yollardan geçmeye çalışıyoruz. Bu yüzden onları anmak en azından bir kadirşinaslık görevidir. Onları unutmamak, haklarını teslim etmek ve her vesile ile onlara rahmet dilemek vefakârlıktır diye düşünüyoruz.

Ona ve onun gibi emektarlara karşı en güzel teşekkür şekli, herhalde açtıkları müstesna yolları devam ettirmek, genişletmek, büyütmek ve yaşanılır kıлма mücadelesinde bulunmaktır.

Rabbimin rahmeti onlar üzerine, hidayeti bizler üzerine olsun...

YUSUF KALYONCUOĞLU
VAKIF BAŞKANI

MARUF BÜLTEN

Maruf Vakfı bülteninin yeni sayısı ile karşınızdayız. Bu dönemde Maruf İktisat dergisinin ikinci sayısını da okurlarıyla buluşturmuş olmanın heyecanını yaşamaktayız. Diğer yandan aramıza yeni katılan İslam Ekonomisi genç araştırmacılarının da sahip oldukları farklı alt yapılarıyla mevcut çalışmalarımızı zenginleştirerek heyecanımızı daha da arttırdığını söylemeliyiz. Bu vesilelerle İslam Ekonomisinin farklı ve mevcut ekonomik sistemlere güçlü bir alternatif olacak bir ekonomi okulu şeklinde kabul göreceği günlere daha da yaklaştığına inanıyoruz.

Bu sayımızda Şaban Ali Düzgün Hoca ile yaptığımız bir seminer ve değerlendirmesini bulacaksınız. İslam Ekonomisi perspektifinin temelini Kur'an-ı Kerim'den Allah'ın idrak edilmesine yönelik çıkardığımız öğretilerle doğrudan bir ilişki içerisinde olduğunu düşünmekteyiz. Bu bağlamda gerçekleştirdiğimiz seminerin doğru bir Allah tasavvuru anlayışının ortaya çıkmasına katkı vereceğini ümit ediyoruz.

Genç araştırmacılarımızın kendi belirledikleri konularda kaleme aldıkları yazıların, her geçen gün zengin bir İslam Ekonomisi perspektifinin oluşumunu bizlere göstermesi yönüyle kıymetli olduğuna inanıyoruz. Bütün araştırmacılarımızın katkı verdiği bu bölüm hayli ilginç konuları içerisinde barındırıyor.

Bu süreçte heyecanımızı törpüleyen, üzüntümüzü ve kederimizi artıran durumların çıktığını da üzümlere söylemeliyiz. Bir önceki bültende Sabri Orman Hocamızı kaybetmenin hüznünü yaşarken bu bültenimizde kıymetli üstadımız Sezaî Karakoç beyefendiyi ahirete uğurlamanın hüznünü yaşıyoruz. Bu alandaki eserlerin ilklerinden olarak 1967'de kaleme aldığı İslam Toplumunun Ekonomik Strüktürü isimli eseriyle bu alanda yol gösterici bir örneklikle önümüzü aydınlatmıştı bundan sonra da bizler için yol gösterici olmaya devam edecek. Kendisine rahmet; yakınlarına baş sağlığı ve sabr-ı cemil niyaz ediyoruz. Ona olan vefamızı, bu bültende Karakoç'un ilgili eserinden hareketle İslam Ekonomisine maruf bir yolculuk şeklinde bir değerlendirme yazısıyla göstermeye çalıştık.

Öte yandan Maruf Vakfı'nın İslam Ekonomisi araştırmacısı yetiştirme amacıyla devam ettirdiği eğitim programı yeni dersler ve hocalarla devam etmektedir. Yeni derslerin içeriklerine ve ilgili değerlendirmelere de bülten içerisinde yer verdiğimiz belirtmek isteriz.

Bu sayının oluşumuna katkı veren genç arkadaşlarımıza, hocalarımıza ve Maruf Vakfı yönetimine teşekkür ederiz. Daha güzel günlerin bizleri beklediği inancı ve temennisıyla İslam Ekonomisi sisteminin tesis edildiği zamanları görmeyi niyaz ediyoruz.

ABDULLAH KULUÇ
EDİTÖR

Esmâ Nur ATASOY

İZÜ Uluslararası Finans ve Katılım Bankacılığı Yüksek Lisans Programı
Maruf Vakfı İEE Yüksek Lisans Programı

SEZÂİ KARAKOÇ İLE İSLAM EKONOMİSİNE MARUF BİR YOLCULUK

Edebiyat ilminin her dalında nice kıymetli ve nitelikli eserler kaleme alan mütefekkir Üstad Sezai Karakoç'u 16 Kasım 2021 tarihinin ikinci vakti Şehzadebaşı Camii'nden derin bir üzüntü ile Hakkın Rahmetine uğurladık. Bu sebeple buradan tüm sevenlerine sabır ve baş sağlığı diliyorum.

Sezai Karakoç, ilmi tefekkürü ile edebiyattan siyasete, sosyolojiden ekonomiye birçok ilim dalında halis düşüncelere öncülük etmiştir. Yaşamı boyunca mücadele çizgisini, İslam dini gerekleri üzerinden ilerletme gayretinde bulunmuştur. Müslüman şuuru ile düşüncelerini besleyen Karakoç, tarih, felsefe, sosyoloji, ekonomi ve diğer disiplinlerde de bilgi donanımını İslami hassasiyet ve ilkeler ekseninde sabitleyerek, bir "diriliş sitesi" inşa etmeyi hedeflemiştir. Bu sitenin ikamet edenlerini ise; tarihsel ve kültürel birlik bilinci oluşmuş Müslüman bir millet olarak belirtmiştir. Karakoç, ilmi tecrübelerini günlük yaşamına taşıma gayretiyle, birçok insana örnek bir kişilik teşkil etmiştir. Siyasal yaşamında da cevval bir kimliğe bürünerek, uzun yıllar boyunca birlik ve beraberlik çağrılarında bulunmuştur.

İzah etmekte yetersiz kalacağımız kadar düşünce ve tecrübeyi yaşamına sığdıran Karakoç'un "İslam Toplumunun Ekonomik Strüktürü" eserine

referansla, iktisadi düşünceleri üzerinden sistemi analiz etmek, yazının devamında önemli bir eksen oluşturacaktır.

Modern iktisat biliminin başlangıç tarihi üzerinde çeşitli fikirler olsa da genel kabul gören Adam Smith'in "Milletlerin Zenginliği" adlı eseri ile başladığı yönündedir. Karakoç, daha en başında bu düşünceye itiraz ile başlamaktadır. Adam Smith'in iktisadi düşünce ve öğretilerinin, kendi arzuları doğrultusunda gelecek kurgusu olmaktan öteye geçmediğinden bahsetmektedir. Mevcut kapitalist teori ve düzen, ülkelerin sosyal ve iktisadi yapılarını dikkate almaksızın niteliksiz bir tasnif yapmakta, kurallarını ise insan ve piyasa üzerinden materyalist bakış açısıyla uygulamaktadır. Bu sebeple Karakoç, Batı ülkelerinin ekonomilerini "klan ekonomisi" olarak tanımlamış ve ülkeleri de teorilerin üzerinde denendiği zemin olarak görmüştür. Ekonomiyi amaçsallaştıran her türlü düşünceye karşı olduğunu belirtmektedir. Kapitalizm, insan nefsinin tatmin etme hedefi üzerinden başarıyla ilerleyerek tarihi seyir içerisinde kendine yer bulmuştur. Kişisel fayda ve çıkar etrafında insanı ahlaki değerlerinden yoksunlaştırarak, mekanik bir ekonomik meta haline getirmeyi başarmıştır. Makine çalışımından farksız bir ekonomik

insan/düzen hali bireysel boyutta karakter aşınmasına sebep olurken, toplumsal boyutta ise toplumu öldürücü bir rekabetin eşliğine sürüklemiştir. O yüzden Kapitalizm, Sosyalizm ve Komünizm gibi düzen sistemleri Karakoç'a göre "zulüm siteleri"dir. Bu sistemler insanı tükettikçe mutlu olan bir varlık olarak ekonomik döngüye dahil etmekte ve ona en ağır yükü yüklemektedir.

Toplumların varlığını sürdürebilmesi için gerekli koşul, ekonomik yapıya bağlılıktan ziyade; ahlaki değerler sistemine verilen önem ve bağlılıktır. İktisadi teoriler belirli din, kültür, çevre vb. faktörler ile etkileşim halinde şekillenenek oluşmaktadır. Mevcut toplumun problemlerine odaklanarak çözüm önerileri sunmaktadırlar. Bu sebeple özellikle kültür, din ve fikir boyutu teori inşa etme sürecinde göz ardı edilmemelidir. Belirtmek gerekir ki; sürdürülebilir ahlaki düzen ile tahkim edilmiş toplumlar, ekonomik hareketleri sonuç olarak görürler. Ekonominin amaçsallaştırılıp toplumun ana varlık sebebi sayılması, insanların materyalistleştiğinin kanıtı olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu sebeple Karakoç, materyalistleşmeyi engelleyen en önemli faktörü inanç olarak görmektedir. İnançtan beslenen ahlaki davranışlar, toplumun sosyolojik ve ekonomik yapısına önemli bir iyileştirme sağlamaktadır. Ahlaki davranışların ekonomideki varlığına engel teşkil

eden en önemli sebeplerden biri, pozitivist bakış açısıdır. Pozitivist bir yaklaşımla ekonomi ilminin gelişmesi, ispatlanamayan her durumun reddine ve bu da ekonomide ahlaki boyutun yok sayılmasına sebep olmaktadır. Kişinin manevi yapısını reddediş, nihayetinde materyalizm ile kaynaşan bir topluma dönüşme tehlikesine uğramaktadır.

Karakoç, tüm bu sistem eleştirilerinin ardından, diriliş hareketinin önemli bir boyutu olan İslam İktisadi sistemini sunmaktadır. İslam İktisadını tanımlamadan evvel, vurgulamak istediği önemli bir nokta vardır ki; sistemi teori ve idealden ibaret sanmanın yanlışlığıdır. Köklü bir iktisat tecrübesi olan İslam toplumları, sistemin ilkeleri

metodolojisi ve içeriğini oluşturacak bilgi birikimine sahiptir. Aynı zamanda Batı kaynaklı iktisadi teoriler ile tanımlamanın tehlikesine de dikkat çekmektedir.

Karakoç'a göre, pozitivist bir yaklaşım ile tanımlama gayreti, düşünce ifadesinden başka bir anlama gelmemektedir. Bu sebeple sistemin orijinal ve bütüncül olduğu vurgusu önemli bir tespittir.

İslam iktisadını ararken referans noktalarımız, tarihî seyir, iktisadi düşünce yapısı ve iktisadi olaylar bütünü olmalıdır. Yukarıda bahsedilen sistemlerden farkının tespit edilmesi, hukuk, ahlâk, inanç vb. ilimler ile bütün

düşünülmesi ve geçmiş tecrübelerin analizlerinin sıhhatli bir şekilde yapılmasını gerektirmektedir. Ancak bu doğrultuda doğru tespitler yapılarak, İslam hukukunun ana kaynakları etrafında yeni bir sistem inşası mümkün olabilir. Karakoç'a göre, İslam iktisadının en önemli ayırt edici noktalarından biri, kişinin manevi dünyasını dikkate alarak iktisadi davranışlarını ve toplumdaki yansımaları çözümlemesidir. Kişinin sadece "homoeconomicus" olamayacağını ifade ederken; vicdan, merhamet, dayanışma, kardeşlik gibi kavramları merkezine alan sistemin, insana bakışının nezaketine de dikkat çekmektedir. İslam iktisadı, tefeciliğe, uçurum boyutta servet aralığına ve tekel gücüne müsaade etmemektedir.

Rekabetin öldürmediği, reklam faaliyetlerinin suni boyutta tüketimi teşvik etmediği, insanın fitri ve toplumsal ilişkilerde metalaşmadığı bir sistemdir. O yüzden Karakoç, Kapitalizm'in insana ve ekonomik dengelere bakışının sadece rakamsal boyutta olduğunu vurgulamaktadır.

Sezai Karakoç üretim- tüketim ilişkisinde; tüketime sınırlama getirme noktasında özel mülkiyet ve itidalli rekabet ortamını sunarken; üretimi destekleyen unsurları ise cihat bilinci ve hayır kavramı üzerinden izah etmektedir. Cihat bilinci ile hayırda yarışmak, kişinin üretim motivasyonunu önemli derecede etkilemektedir. Bu yarış, kardeşlik müessesesi ile bütünleştirildiğinde, öldürücü rekabetin giderilmesine sebep olurken, toplumu da birbirine bağlamaktadır. Müslümanlar arası

sorumluluk transferi yapan İslam iktisadı, emeğe bağlı kazancı meşru görürken, israf, faiz ve kumar yasakları ile de kırmızı çizgisini çekmektedir. Haram ve helal ölçüsünde dengelenen ekonomik faaliyetler, mevcut iktisadi sistemin tek yönlü faydasının aksine, kişiye çift yönlü (dünya-ahiret) fayda sağlayacaktır.

Son olarak Karakoç'un iktisadi çözüm önerilerini, özet mahiyetinde dikkatlerinize sunmak istiyorum. İslam iktisadı anlaşılacak ve oluşturulacak istendiğinde öncelikle Batı zihin yapısı ve literatür çerçevesinden uzak bir şekilde tanımlanması gerekmektedir. Sistemin sıhhati için ilk ve en önemli adım budur. Daha sonra bir yandan faizin yasaklanması gerçekleştirilirken, diğer yandan da zekât kavramını sosyal adalet vergisi olarak

sunmak gereklidir. Teknolojik gelişmenin hızla ilerlediği dönemde, hammadde üretimi için modern tekniklerle donatılmış sistemler kurulmalıdır. Ülkeler, içtimai, coğrafi ve ekonomik yapısına uygun hangi sektörde öncü olabileceğini tespit ederek, uzmanlaşmasını o yönde sağlamalıdır. Karakoç, İslam devletleri birliğinin önemini vurgularken; ortak pazar, para ünitesi ve sermaye piyasası kurulması gerektiğinin de önemle altını çizmektedir. Karakoç'a göre gerçek ekonomik sistem bu boyutuyladır.

Görüldüğü üzere Sezai Karakoç çok yönlü mütefekkir kimliğinin hakkını vererek dönemine ve sonraki nesillere önemli tespitler aktarmıştır. O yüzden düşünceleri, ilmi tecrübesi ve yaşamı bizler için kıymetli ve önemlidir. Tekrardan Cenab-ı Hak'tan rahmet ve geride kalanlara sabırlar diliyorum. ■

İSLAM EKONOMİSİ PERSPEKTİFİYLE GÜNCEL EKONOMİ

Geçtiğimiz haftalarda ülke ekonomisinde meydana gelen döviz kuru artışı ve bunun öncülü olarak politika faizinin düşürülmesi halen tartışılmaktadır. Bununla birlikte, 'faiz enflasyonun sebebi midir, yoksa sonucu mudur' ikilemi de yoğun bir şekilde ele alınmaktadır. Bu tartışmalar süredursun "İslam ekonomisinin bu hususta perspektifi ne olmaktadır" konusu son derece kritiktir. Öncelikle şunu belirtmekte fayda var İslam faizini her türlüşüne karşıdır ve faiz meselesi yalnızca oranla açıklanacak bir mevzu değildir. Yani, faiz oranını düşürmekle tek başına faizle

mücadele sağlanmış olmaz. Esasen faiz ve faizli sistemin neden olduğu ekonomik eşitsizliklere; gelir adaletsizliği ve servet eşitsizliğine odaklanmak gerekir. Faiz oranının düşüklüğü elbette ekonomik büyüme ve üretim verimliliği adına ülkeler için istenen bir olgudur. Ancak, ekonomik hayatın gerçeklikleriyle uyumlaştırılmamış bir planlama ekonomik güvensizlik ve belirsizlik oluşturabilir. Öyle ki, bu politikaların ekonomik güven ve istikrara hanel getirmeyecek şekilde, kısa-orta-uzun vadeli bir stratejik plan dahilinde gerçekleştirilmesi elzemdir.

Mevcut liberal ekonomik sistemin kendine göre işleyiş mekanizmaları vardır. Bu işleyiş içinde merkez bankasının da ulusal paranın değerini korumak gibi öncelikli vazifesi vardır ve bunun

için para politikası aygıtlarını kullanmaktadır. Faiz politikası ayarlaması da merkez bankasının en tesirli aygıtlarından biridir. Elbette maliye politikalarıyla birlikte ancak daha tesirli ve etkin olabilmektedir. Bu bakımdan ithalat-ihracat dengesini gözeterek cari açığı azaltıcı politikalar önem arz etmektedir. Ancak bunun ihracat için gereken hammadde ithalatını göz önünde bulundurarak, şirketlerin döviz bazlı borç stokunu zorlamayacak ve en önemlisi ülke insanının satın alma gücünü zedelemeyecek bir altın-oranda yapılmasında büyük yarar vardır. Böylelikle, bu ekonomi politikaları kendi kendine yeten, güçlü bir milli ekonominin inşasına vesile olacaktır. İslam ekonomisi bu bağlamda ekonomik refahın toplum sathına mümkün olduğunca yayıldığı, öngörülebilirlik, güven ve istikrarın sağlandığı güçlü milli bir ekonomik yaklaşıma yakın durmaktadır ■

Fatma Nur ŞAHİN

Istanbul Üniversitesi İktisat Doktora Programı,
Maruf Vakfı İEE Araştırmacısı

ÖZNE DEN METAYA: TÜKETİYORUM O HALDE VARIM?

“Artık küresel bir tüketim toplumunda yaşıyoruz ve tüketim davranışı kalıplarının, iş ve aile hayatımız dahil hayatımızın diğer her yönünü etkilememesinin imkanı yok. Artık hepimiz daha fazla tüketme baskısı altındayız ve bu yolda kendimiz tüketim ve emek piyasalarında metalara dönüşüyoruz.” -Zygmunt Bauman

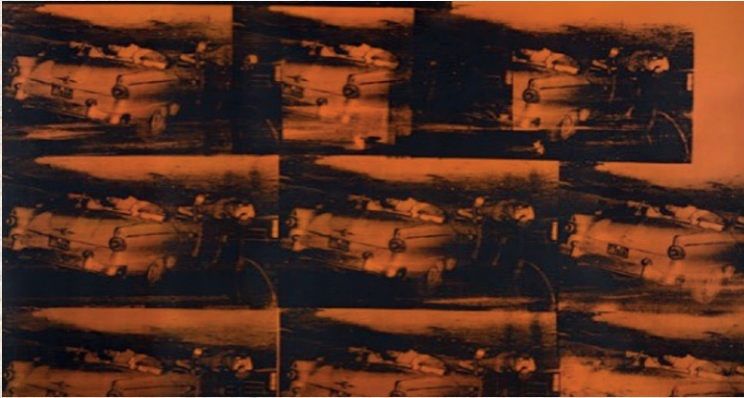
Post modern dünyada özneler, ‘tüketici’ olarak ifade edilmektedirler. İnsanların tükettikleriyle kendilerini toplumun içinde var etmeleri, tüketimin artık ürün satın almaktan ziyade imaj satın aldığını göstermektedir. Fakat insanın bu süreçte manevi yönlerinin tahribata uğradığı ve mahremiyet duygusunun yerini teşhirciliğin aldığı görülmektedir (Yanar, 2020,

91). Yalnızlığından kaçarak tüketime sığınan öznenin aslında kendisini metalaştırdığı, bu çalışmanın temel argümanıdır.

Putperestlerin kendi elleriyle yaptıkları putlara yükledikleri manalar, onları tapılır hale getirmektedir. Tıpkı bunun gibi özneler günümüzde ürettikleri nesnelere olması gerekenden fazla anlam yükleyerek kendi elleriyle

yaptıklarına neredeyse kutsallık atfetmekte ve varoluşlarını onlarla görünür kılmaktadırlar (Sayın, 2020, 171, 173). Marx, buna ‘meta fetişizmi’ demektedir. Bu minvalde günümüzün kutsal mekanlarının süper marketlerle özdeşleştirilmesi yerinde bir görüştür.

Kapitalizmin öznenin içine işlemesiyle ortaya edilgen, pasif, değeri ölçülebilir bir meta çıkmıştır. Öznenin en önemli özelliği bilinçtir. Nesne ise öznenin kavradığıdır. Öznenin ihtiyacı olduğu veya iradesiyle almak istediği nesnelere günümüzde yerini kendini satın alırdan nesnelere bırakmıştır. Bu durumda bu yeni özne bilinçten yoksun bir meta haline gelmiştir. Bu yeni meta, aynı zamanda tüketilebilir bir kimliğe bürünmüştür (Tomak, Seylan, Yazar, Turkaya, 2015, 65-74). Andy Warhol, sanatıyla bunu eleştirmektedir. Trafik kazalarının üzerinde çeşitli oynamalar yaparak elde ettiği tabloları sunarak kazaların içerdiği insan bedenlerini

Andy Warhol. Orange Car Crash (5 Deaths 11 Times in Orange) (Orange Disaster) <https://124.im/9zle8>

satın alınabilir birer nesne haline getirmiştir (Resim 1) (Sarıkaya, 2020, 67).

Tüketerek kendilerini fark edilir kılan meta-birey bu yeni düzende kendisini çeşitli mecralarda teşhir etme eğilimindedir. Gözetlenmek artık rahatsız ediciliği bir yana, istenen bir durumdur. Sosyal medya hesaplarından kişiler hakkında birçok bilgi elde edilebilmekte, özel yaşamları artık kamuya açık bir hale dönüşmektedir. Bu gözetlenme hali ise devletlerin kişiler hakkında daha fazla müdahale alanı bulmasına yol açmaktadır. Tükettiklerimize/ kullandıklarımıza göre oluşturulmuş sanal sosyal ortamlar ise yalnızlığımızı unutabileceğimiz anlık konforlar sağlamaktadır. Toplumdan gerçek dünyada kopmuş fakat sanal dünyada arkadaş canlısı olan bireylerin bu paralel evrende kendilerini de beğeniye sunarak metalaştırdıklarını söylemek mümkündür. İktidarın gözetiminde olmak da onları metaya indirgemiş, üzerlerinde tahakküm yeteneğinin gelişmesine imkan vermiştir (Çoban, 2009, 186). Paralel olan sanal dünya bu meta-bireylerin Platon'un bahsettiği mağaradaki gölgeleridir (Sayın, 2020, 171-186).

Ayrıca internette gezinirken bıraktığımız sanal parmak izi ilgi alanlarımıza göre reklamlara maruz kalmamıza sebep olmaktadır. Tüketici kimliğimizi rahatça benimsememizde büyük rolü olan

reklamlar, her yanımızı sarmış durumdadırlar. Bilinçaltımızı ele geçirmiş olan reklamların bir gün rüyalarımızı bile yönlendirmesi teknolojinin gelişimiyle belki mümkün olacak; zihinlerimiz artık düşünebilme kabiliyeti açısından daha da kısırlaşacaktır.

Kapitalizm, tüketimi sistemin devamlılığını sağlamak açısından üst amaç olarak ortaya koymaktadır. Krizlerden çıkışlarda talebin canlı tutulmaya çalışıldığına hepimiz birçok kere tanıklık etmiş bulunmaktayız. Tüketimin tabu halini almasıyla beraber insan için eşya anlayışı eşya için insana evrilmiştir. Söylemi genişletirsek bu düzende özne sistem içindir. Özgürlüğün kapitalizmin temel söylemlerinden

olması fakat insanı çeşitli yöntemlerle kendi varlığını sürdürme mücadelesinde yönlendirmesi hatta yok etmesi düşünmeye değerdir.

Gelenen son noktada, açıktır ki biz öznelere değiştirme, yönlendirme, tercih etme gibi bizi öznelere özelliği kaybetme eğilimindeyiz. Tüketmek için tüketimin yapıldığı ve arzların talebi doğurduğu bu kısır döngüden kurtulmamız, içine atıldığımız bu okyanustan -her ne kadar boğulmaya yaklaşıp bile başımızı kaldırmamızla mümkün olacaktır.

Bu başkaldırış, insanı özünden uzaklaştırıp metalaştıran tüm değersizleştirmelerin karşıtı bir yeredir. ■

Kaynakça

- Ali Tomak, Ali Seylan, Tarık Yazar, Abdülkerim Turkaya. 2015. Tüketim Çağında Özne-Nesne Diyalektiği ve Değişen Anlam. Medeniyet Sanat, İMÜ Sanat ve Tasarım Fakültesi Dergisi. 1 (2). 65-74.
- Barış Çoban. 2009. Yeni Panoptikon, Gözün İktidarı ve Facebook. Yeditepe Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi. 10. 1-18.
- Hüdayı Sayın. 2020. Başkasına Ait Olmaya Yazgılı Öznelerin Gezindiği Karanlık Arka Sokaklarda Büyübozumu. Çalışma ve Toplum. 41 (1). 169-194.
- Muhsin Yanar. 2020. Don DeLillo'nun White Noise Eserinde Metalaşan Özneler. Monograf: Edebiyat Eleştirisi Dergisi. 14. 83-98.
- Rasim Sarıkaya. 2017. Bir Reklam Mecrası Olarak Birey: Şeyleşme. Yeni Düşünceler. 8. 57-73.

SİTKİ ABDULLAHOĞLU
İİE Başkanı

AYETLE GELENLER YAPAN AÇISINDAN İNFAK

BAKARA 270-271

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

(Bakara 2/270-272)

وَمَا أَنْفَقْتُمْ مِنْ نَفَقَةٍ أَوْ نَذَرْتُمْ مِنْ نَذْرٍ فَإِنَّ اللَّهَ يَعْلَمُهُ وَمَا لِلظَّالِمِينَ مِنْ أَنْصَارٍ

Ne tür bir harcama yaparsanız ne gibi bir adakta bulunsanız, onu Allah bilir. Yanlış yapanların yardımcıları olmaz.

(Bakara 2/271)

إِنْ تُبْدُوا الصَّدَقَاتِ فَنِعْمًا هِيَ وَإِنْ تُخْفُوهَا وَتُؤْتُوهَا الْفُقَرَاءَ فَهُوَ خَيْرٌ لَكُمْ يُكْفَرُ عَنْكُمْ مِنْ سَيِّئَاتِكُمْ وَاللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرٌ

Zekâtları/sadakaları açıkça verirsiniz pek güzel olur! Ama fakirlere verirken gizlemeniz, sizin için daha iyidir; bir kısım kötülüklerinizi örter. Yaptığınız her şeyin iç yüzünü bilen Allah'tır.

Allah Teala bu ayetlerde infak konusunun farklı yönlerini işlemekte, infakla insan ilişkilerinin olması gereken boyutunu ortaya koymaktadır. İlk ayetteki ifadeden infakin çerçevesinin ne kadar geniş olduğu anlaşılmaktadır. "Siz infak adına ne yaparsanız, ya da adak olarak neyi adarsanız hiç şüphesiz ki Allah onu bilir.

Zalimler de herhangi bir yardımcı bulamayacaklardır." Buyurularak ihtiyaç sahibi lehine yapılacak olan her iyi faaliyet ya da kişinin kendisini bağlayan bir söz olarak ifade ettiği nezir/adak beyanın, çok önemli bir hayır olarak kayıtlara geçtiği anlaşılmaktadır. Aynı zamanda bu önemli beyanın gereği mutlaka yerine getirilmesi gerektiği anlaşılmaktadır.

Böylece, kişinin kendisinin dahi söz vererek oluşturduğu borçlanma artık yerine getirilmesi zorunlu olan bir görev haline gelmektedir. Bunun yerine getirilmemesinin de önemli bir haksızlık olacağı ayetin sonundaki ifadeden anlaşılmaktadır.

İnfak, Allah için yapılan harcama demektir. Bu ayet-i kerime, adak ile infak aynı bağlamda

değerlendirmekte ve ikisini de yerine getirmeyeni benzer bir haksızlık yapan konumuna sokmaktadır. Bu tutumun şöyle gerekçesinin olması mümkündür; adakta da infakta da büyük oranda muhataplar genellikle toplumun muhtaç kesimleridir. O kesimlere ilişkin hakkı, ya da hak haline gelen sözün gereğini yerine getirmek artık bir zorunluk haline gelmektedir.

Adak, kişinin kendisine yüklediği bir mükellefiyettir. Genellikle bir şarta bağlı olarak uygulanır. Kişi olmasını beklediği bir hadise ile ilgili olarak eğer olursa şu kadar infak yağacağım, ya da şu kadar kurban keseceğim der. Böylece adak yapılmış olur. Bu da bir borç haline gelir. Artık kişi bunu yerine getirmek zorundadır. Allah Teala bu sözü ve söyleyeni çok ciddiye almaktadır. Adeta şöyle demektedir: Eğer bir söz verdiysen ve bu söz özellikle topluma dönük bir anlam ifade ediyorsa daha da özeli fakirleri umutlandıran bir anlama sahipse, bu sözün gereğini yerine getirmek zorundasın. Muhtaçların zihnine havale etmiş olduğun bir siparişi dilediğince geri alamazsın...

Bu ifadenin kişinin sadece kalbinden geçmesi bir mükellefiyet oluşturmaz. Aslında Allah hiç şüphesiz onu da bilir. Ama Allah, topluma karşı verilmiş olan ve beyan edilen sözü taahhüt saymaktadır.

Ayet-i kerimenin sonunun “zalimler asla yardımcı bulamaz”, şeklinde bitmektedir. Bu ifadeden muradın, bu görevleri yani infak ve adağı yerine getirmeyenler büyük haksızlık yapmış oluyorlar.

Dolayısıyla onlar kimseye yardımcı olmadıklarından, onlara da yardımcı çıkmayacaktır, hükmü verilmiş olmaktadır. Bu yardımcı dünyada da olabilir öte dünyada da veya her ikisinde de.

Adak konusunun daha detay fihhi yönleri bulunmaktadır. O konuların detayını irdelemek isteyenler ilgili kitaplara müracaat edebilirler.

Adak meselesinde fena sayılmayacak bir ekonomi yaşanmaktadır. Biz İslam ekonomisi

çalışmalarında yeniden dağılım konusunun başlıkları içerisinde, bu meseleyi de bir başlık olarak ele alırız. Zira bu fakir insanlara ulaşan ciddi bir ekonomik değerdir. Dolayısıyla son derece kıymetlidir. Allah Teala da bu adak konusunu infakla beraber aynı yerde zikretmiştir.

Bir sonraki ayette “Eğer sadakalarınızı açıktan verirsiniz bu güzeldir. Eğer onu gizleyerek fakirlere verirsiniz, bu sizin için daha da hayırlıdır.” Burada kullanılan nitelemelere çok dikkat etmek gerekir. Sadakaların açıktan verilmesini güzel, gizli den verilmesini hayır ile karşılamaktadır. Hayır kelimesi anahtar bir kelime makamındadır. Kur’an’ı Kerim’de çok geçen bir kavramdır. Sizin için hayırlıdır dendiği zaman, bunun çok yönlü iyi sonuçlar üreteceği anlamak

gerekmektedir. Çok yönlü iyilikler; yani psikolojik, sosyolojik, ekonomik, bireysel, toplumsal, veren açısından alan açısından vs. her açıdan düşünülecek hayırların geleceğini görmek gerekir.

Açıktan yapılan infakin önünün kesilmemesi ancak gizli yapılanın daha hayırlı olacağı ifade edilmesi, tüm kanalların da devrede kalmasını sağlayan bir yaklaşım olmaktadır. Açıktan yapılması ihtiyaç karşılayıcıdır ve teşvik edicidir dolayısıyla güzeldir. Gizli yapılması hem ihtiyaç karşılayıcıdır hem de onur koruyucu ve riyadan uzak özelliğindedir ve hayırlıdır. İnfakin sadece Allah rızası için yapılmış olması, Allah'ın ikram edeceği özel bereketlerle çok daha etkin sonuçları kuşatması mümkün olacaktır. Bunun da geriye dönüşü toplumsal olarak daha yüksek hayırlara sebep olacaktır.

İnfak yapılan insanlar, infakin gizli olarak yapıldığı durumlarda hiç şüphesiz çok daha rahat kalacaklardır. Herhangi bir eziklik hissetmeyecekler ve sıkıntıya

girmeyeceklerdir. Dolayısıyla onurun rencide olmaması o insanların incinmemesi, infakin amacına daha uygun sonuçlar doğurmuş olmaktadır. Zira Allah Teala, insan onurunun korunması meselesini çok önemsemektedir.

Gizli olarak yapılan infak karşılığında Allah, bir ödül daha vadetmektedir. Bu takdirde Allah Teala da böyle sorumlu bir davranışa karşılık günahı bağışlayacağını beyan etmektedir. Herkes günahının gizli kalmasını ister. Utanacağı bir davranışın ortaya serilmesinden kimse hazzetmez. Bu teşvik içerisinde işte böyle bir boyut daha bulunmaktadır. Fakirin ihtiyacını gizlice karşılayana Allah Teala da günahını gizleyerek ödül vermektedir.

Günahın gizlenmesi, bir taraftan Allah Teala'nın onu affetme statüsüne alması anlamına gelmektedir. Diğer taraftan da topluma yayılmasına engel olması anlamına gelmektedir. Böylece hem yüzün kızarmasına mani olunur hem de affedilme şansı

artar demektir. Hiç şüphesiz ki Allah Teala yapılan her şeyin tüm detaylarından haberdardır. Bu yüzden herkes yapıp ettiğine dikkat etmek zorundadır. Yapıp etme sırasındaki psikolojiye dikkat etmek gerekmektedir. Zira Allah'ın kimsenin parasına ihtiyacı yok. Allah zengindir. Kudret sahibidir. Dilediğini dilediği kadar yaratabilir. Allah'ın infak emri, evrene koyduğu düzenle ilgili derinliği ifade etmektedir. Kendisi rızık birincil dağılımda herkese aynı ağırlık derecesinde dağıtmamaktadır. Kurduğu düzenin gereği olarak, ikincil dağılım düzeninde insanların kendisinin kurduğu bu dağıtım düzeni fikrini kavrayıp aynı dağıtım düzenini devam ettirmelerini beklemektedir.

Böylece hem herkes işin içine girmiş olacak hem de evreni kullanma hakkı olabildiğince adil olarak insanlar arasında yayılma imkanı bulacaktır. İnsanların dağılıma yaptıkları katkı oranında insanlar arası paylaşım, iletişim ve muhabbet geliştirilmiş olacaktır. ■

SÜNNETLE GELENLER ALIŞVERİŞ AHLAKI

Hayat pratikleri konusunda Rasullah Efendimiz, hemen her konuda birçok örneklik ortaya koymuştur. O bu öğretilerini bazen sadece örnek davranışla gösterirken bazen sözel olarak ifade ediyor bazen de ortaya çıkan, konu edilen davranışlara susarak onay veriyordu. Hadis külliyatları içinde seçilerek bizlere ulaştırılan bazı konuları bizler de irdeleyerek bugünün diline aktarmaya gayret sarf ediyoruz. Bu yazı da alışveriş meselelerinde tespit edilen hadisler üzerinden ortaya çıkan tavsiyeleri veya uygulamaları görmek, doğru eğitici olmak bakımından son derece kıymetlidir.

Öncelikle, bizzat metinlerin tercümelerini aktarmak ve bu vesileyle dönemin şartlarını hissetmeye çalışarak konuyu kavramak daha yerinde olacaktır.

1. - Hz. Câbir (radiyallahu anh) anlatıyor: “Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:

“Satışında, satın alışında, borcunu ödeyişinde cömert ve kolaylaştırıcı davranan kimseye Allah rahmetini bol kılsın”.

2. - Tirmizî'nin rivayeti şöyledir:

“Allah, sizden önce yaşamış olan bir kimseye rahmetiyle muamele etti. Çünkü bu adam satın alırken kolaylık gösterir, satın alırken kolaylık gösterir, alacağını isteyince (kabalık ve sertlik değil, anlayış ve) kolaylık

gösterirdi.”

3. - Tirmizî'nin Ebu Hüreyre'den kaydettiği bir rivayette Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) şöyle buyurur:

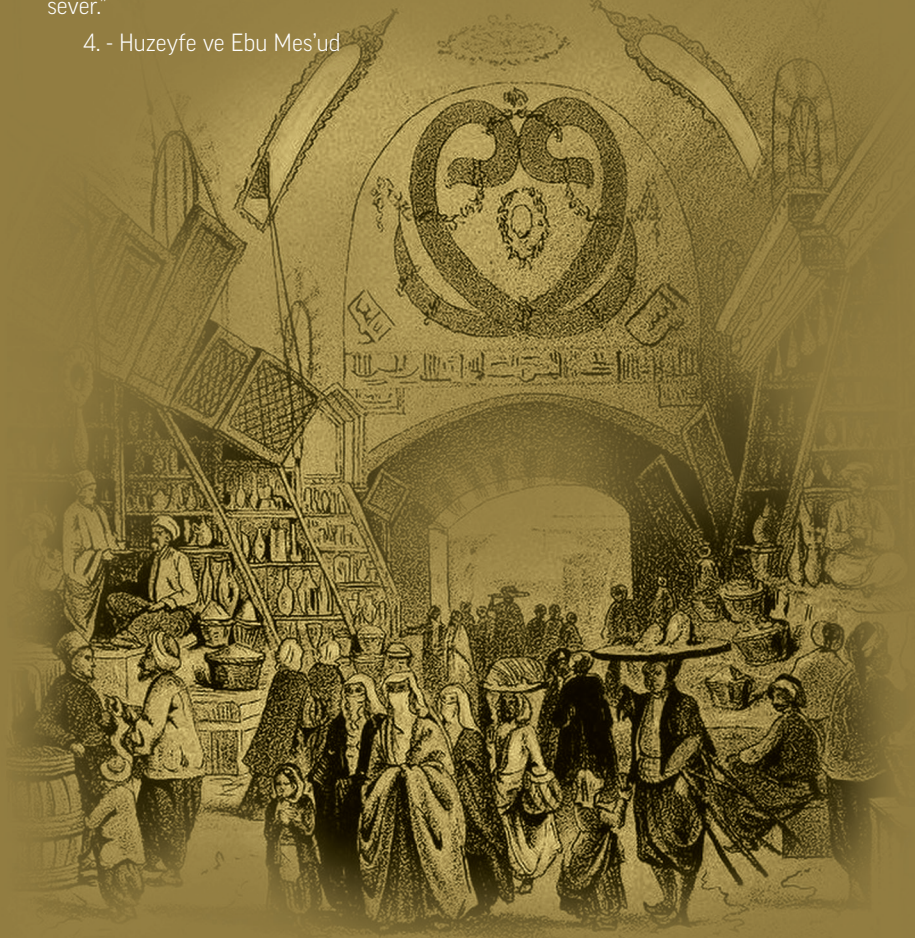
“Allah, satıştaki mûsâmahayı, satın alıştaki mûsâmahayı, ödemedeki mûsâmahayı sever.”

4. - Huzeyfe ve Ebu Mes'ud

el-Bedrî (radiyallahu anh) Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın şöyle söylediğini işittiklerini anlatır:

“Sizden önce yaşamış olan birisine, ruhunu kabzetmek üzere melek gelmiş idi, sordu:

“- Bir hayır işledin mi?” Adam:

“- Bilmiyorum” diye cevapladı.
Kendisine tekrar:

“- Hele bir düşün (belki hatırlarsın) dendi. Adam:

“- Bir şey hatırlamıyorum, ancak dünyada iken, insanlarla alışveriş yapardım. Bu muâmelelerimde zengine ödeme müddetini uzatır, fakire de (ödeme işlerinde müsâmaha ve bazı eksikliklerini bağışlamak sûretiyle) kolaylık gösterirdim” dedi.

Allah onu cennetine koydu.”

5. - Amra Bintu Abdîrrahmân (radiyallahu anhâ) anlatıyor: “Bir adam bir meyve bahçesinin meyvelerini toptan satın aldı. Meyveyi toplayıp miktarını tayin edince, tahmîn edilenden noksan buldu. Bahçe sâhibini görerek eksik çıkan kısmı hesaptan düşmesini veya alım-satım akdinden dönmesini talep etti. Fakat adam teklif edilenleri kabul etmemeye yemin etti. Bunun üzerine müşterinin annesi, Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)’e müracaat ederek durumu arzetti. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm): “O adam, hayır yapmamaya yemin etmiştir” buyurdu. Bu sözü işiten bahçe sâhibi Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)’e gelerek: “Ey Allah’ın Resûlü, talebini kabul ettim” dedi. Muvatta, Büyü 15. (2, 621); Buhârî, Sulh 10; Müslim, Müsâkât 19, (1557).

6. - Ebu Hüreyre (radiyallahu anh) anlatıyor: Rasûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdu ki:

“Kim bir Müslümanın ikâlesini (yani alım-satım akdini feshetmesini) kabul ederse, Allah da onu düşmekten kurtarır.”

Bu hadisler üzerinde yapılan müzakerelerden ortaya çıkan bazı sonuçları şu şekilde ifade etmek değerlendirmek mümkündür.

Hz. Peygamberin öğretisinde, her alanda olduğu gibi ekonomi

ve ahlak konusunda da kolaylaştırma yaklaşımının ön planda tutulduğu görülmektedir. O zaten hayatı kolaylaştırmak ve insanların huzurlu bir hayat yaşamalarına rehberlik etmek amacıyla gönderilmiştir. Bu özelliğini her konuda görmek mümkündür. İstismar etmek gibi marjinal sorunlar haricinde ticari faaliyetlerin de alan ve satan açısından kolaylaştırılmasını istemiş ve mütemadiyen cömertlik tavsiyesinde bulunmuştur.

Hiç şüphesiz ki ticari faaliyet, menfaat elde etmek için yapılmaktadır. Ancak unutmamak gerekir ki, bu menfaatin ticareti aşan boyutları da vardır. İnsani ilişkilerin kalıcı bir şekilde sürdürülmesini sağlamak en güzel menfaat haline dönüşebilir. Ayrıca insani ilişkilerde güzel atmosferin gelişimine katkıda bulunmak, Allah tarafından da ödüllendirilecek bir fayda temin edeceği beyan edilmektedir. Gerektiğinde ödeme müddetini uzatmak ve bir kısım ödeme sorunlarını görmezden gelmek sosyoekonomik yapının psikolojik olarak güçlenmesine

katkı sunmak anlamına gelebilir. Zira alışveriş meselesini sadece rakamlardan ibaret menfaat temini olarak görmek bir yanlısımadır.

Sözleşmeye dayalı konularda dahi müsâmaha göstermek erdemdir. Sadece sözleşme var diye muhatapların zarar görmesine razı olmak doğru bir davranış olarak kabul edilmemektedir. Her zaman kolaylaştırıcı yaklaşımların yeni bereketlerin yeni muhabbetlerin kapılarını aralayabileceğini bilmek gerekir. Sözleşmeye uymak ciddiyetin ve sözünde durmanın bir gereği olarak istenen ve beklenen bir davranıştır. Ancak yine de bozma talebi gelirse ona iltifat etmek de erdemdir. Zira bu bir zarar ve kayıp gereği olarak talebe konu edilmiş olabilir. Muhatabın zarara uğramasına razı olmamak önemli bir ahlaki tutum ve uzun erimli bir ticari tutumdur.

Bilmek gerekir ki, bu hayatta bir atasözünde ifadesini bulduğu gibi, “Düşmez kalkmaz bir Allah’tır.” Çok doğal bir sosyolojik kural olarak kabul edilmelidir ki, düşeni koruyan düşmekten korunur. ■

ESMA VATANDAŞ
İstanbul Üniversitesi İslam İktisadi ve
Finansı Doktora Programı
Maruf Vakfı Araştırmacısı

**“NE ÜRETİLİRSE ÜRETİLSİN; NİTELİKLİ İŞ ORTAYA KOYUP BUNU
DA DİJİTALLE DESTEKLEMEK BAŞARIYI GETİRECEKTİR.”**

Muhammed Nedim Yumakgil

İRİYUM Kuyumculuk ve Mücevheratın Kurucusu Muhammed Nedim Yumakgil ile iş dünyasının mevcut koşulları, karşılaşılan zorluklar ve İslam iktisadı üzerine hasbihal ettik.

■ **Merhabalar, hem ailevi-çevresel koşullarınızla birlikte sizi tanımak hem de ülkemizde başarılı bir iş insanı olma yolundaki tecrübelerinizi dinlemek istesek neler söylersiniz?**

Merhabalar... Dedem köyde tarımcılık yapmış. 1940'larda şehre göç edilmiş ve 1950'lerde amcalarım terzi çırağı ve pazarcılıkla şehirde çalışmaya başlamışlar. 1960'ların ortasında büyük amcam bir kuyumcu dükkanında çıraklık ve kalfalık yapmış. Amcalarım askere gidip döndükten sonra 1960'ların sonlarında aileye ait bir kuyumcu dükkânı açtıklarında bizim ailenin kuyumculuk hikayesi başlamış. Babam 1970'lerde İstanbul Üniversitesine okumaya gelince burada kalmış. Biz de burada İstanbul'da yetişmiş olduk.

Muhammed Nedim Yumakgil
İRİYUM Kuyumculuk ve Mücevheratın Kurucusu

Ben İstanbul Teknik Üniversitesi Makine Mühendisliğini okudum ve üretim planlama ile ilgili çalıştım. Okurken bir yandan da 1992'den bu yana kuyumcu dükkanlarımızda çıraklık ve kalfalık yaparak işi öğrenmiş oldum. Babam 2005 yılında kuyumculuk işini bırakmıştı ve ben de 2010 yılında üniversiteden mezun olmuştum. Bu arada kız kardeşim kimya mühendisliği ve metalürji malzeme mühendisliği okumuştur. Kardeşim

mezun olunca TÜBİTAK'a bir proje başvurusunda bulunmuştu. O zaman kardeşime kuyumculuktaki tecrübemizden dolayı bu alanda bir doktora projesi yapmasını tavsiye etmiştim. Onun bu yöndeki projesi kuyumcu kimyasallarını da içeriyordu. 2008-2010 yıllarında bu proje desteğiyle birlikte kendi şirketimizi kurarak ilk faaliyetlerimize başladık. Kardeşim kuyumcu kimyasallarını üretti, ben mücevher imalatı yaptım. On beş senelik süreç

sonunda dört mağazada on yedi çalışan ile faaliyet göstermeye devam ediyoruz.

■ Türkiye ekonomisini genelde piyasa şartları özelde iş insanlarına sunduğu avantajlar ve dezavantajlar itibariyle kısaca değerlendirir misiniz?

1994'lü yıllar çıraklık dönemlerimdi ve çok gülenlerle birlikte çok ağlayanları hatırlıyorum hem çevremdeki insanlardan hem de haberlerden... 1998-1999 yıllarındaki sıkıntılarını hatırlıyorum: Enflasyondan dolayı büyük bir kitle ağlıyordu ama bir yandan Özal dönemindeki çığgın bir yükselişin sonuçlarını, 1992'de daha mutlu bir esnaf var iken 1998-1999 Özal döneminin hızlı büyümesinin yan etkileri olan ani devalüasyonlar neticesinde sanayiciler yok oluyordu. Daha sonra 2002-2003 buhranlarını hatırlıyorum yeni bir partinin kuruluşu vs. merkezdeydi o günlerde. Üniversite eğitiminden dolayı piyasada bulunmadığım 2002-2008 yılları arasında daha edilgen bir aktör olduğumu söyleyebilirim.

2002 yılı itibariyle insanların tekrar umutlandığını ve 2010 yılına kadar insanların yeniden para kazanabilmeye başladıklarını hatırlıyorum. 2012-2013 yıllarından sonra

2020-2021 yıllarına kadar belki gelişen teknoloji, dönüşen iletişim araçları ve değişen ticaret biçimlerinin de etkisiyle para kazanmanın aşırı zorlaştığını; herkesin gereğinden fazla çabalamak zorunda kaldığından ciddi bir hırslı rekabetin olduğunu düşünüyorum.

■ Peki, kemikleşmiş yanlış stratejiler, mutlaka korunan doğru adımlar ya da sizlerin özel olarak bazı beklentileri var mı?

Geçmişte bir dükkâna bir müşteri geldiğinde sahibi eğer siftoh ettiyse diğor dükkâna yönlendirir, ilk siftoh eden dükkân sahipleri esnafa kahvaltı ismarlar ve insanlar az kazansa da çok kazansa da mutlu olur ve gülerlerdi. Şimdiyse 2012'den sonra insanlar az veya çok para kazanabiliyor ama mesele şu ki para kazanabilmek için hep beraber çalışma temposunu aşırı yükseltiyoruz. Mesela 10 tane gömlek satılacak diyelim 3 model yeterli olacak ama kapitalizmin etkisiyle inanılmaz bir rekabetçi piyasa olduğu için 10 gömlek satılacak yerde 20 model üretiliyor ve kalite sürekli yükseltilmeye çalışılıyor.

Tabii kalitenin nitelik ve fiyatla bir ilişkisi vardır. Kalite fiyatla satın alınabilen en iyi niteliktir. Ancak bir handikap olarak bu rekabet

bir niteliksizlik de doğruyor. İnsanlar çok çalışıyorlar ve rahat yaşayabilecekleri hayatlarını olabildiğince kolaylaştırabilecek ürünleri alıyorlar. Bu kadar çalışmanın ve alabilme gücünün karşısında insanlar yine de mutsuzluğa düşüyorlar. Dolayısıyla ben mutluluk ve refah işini gelirden daha çok tutumlu olmaya, bir hayat amacı edinmeye ve kanaat sahibi olmaya bağlıyorum.

Mevcut iktidarın kuruluş ilkelerinden biri küçölmeye gitmekti; küçük devlet denetleyici devlet anlayışı hakimdi. Devlet bazı sektörlerden çekildi ve özelleştirmeler yaptı, bazı noktalarda hız yapmak için fonlara başvurdu. Daha sonra nedense devlet pek çok alana tekrardan müdahil olmaya başladı. Kuruluş

politikalarından giderek uzaklaşmış oldu ve politika üretme kabiliyetini de yitirmeye başladı diye düşünüyorum.

Devletin sivil toplum kuruluşları ve odalar ile sürekli iletişim halinde olması ve şirketlerin- işletmelerin finansal durumlarına vakıf olması gerekir. Ancak bunu da sağlayamadığı için devlet düzenleyici kimliğini de kaybetmek durumunda kalmıştır. O Sivil Toplum Kuruluşları (STK) ve odaların da başkanlarının gerçekten liyakat sahibi ve nitelikli kimliğe sahip üst düzey yöneticiler olmaları gerekir. Bu üst düzey yöneticiler bulunduğu sektörlerde minimum 20 sene, alt düzeydekiler 10-15 sene faaliyet gösteren, aynı zamanda rakipleri tarafından dahi takdir edilecek ölçüde ahlaklı ve değer üreten iş yapan kişiler olmalıdır. Bu sayede bu kişiler sektörün bölgesel sıkıntılarını hızlı, doğrudan ve pürüzsüz bir şekilde ilgili devlet birimlerine iletebileceklerdir.

■ İslami hassasiyetleri ve inanç bağlılıkları olan bir iş adamı olarak hem çalışanlarınıza hem de diğor iş verenlere karşı tutumunuz ve iş yapma ilkeleriniz nelerdir?

Yaklaşık 8 yıldır çalışanlarımın hepsini paydaş olarak görüyorum ve bu yönde kararlar almaya çalışıyorum. Buna yönelik hem onların maddi ve manevi taltiflerini nasıl arttırabileceğimi hem de

onların işe nasıl daha fazla sahip çıkabileceklerini araştırıyorum. İşe yeni başlayan çalışmamıza önce alacağı kişisel gelişimlerden bahseder ve onu mesleki, ahlaki ve insani olarak eğitmeye çalışırız. Bizim iş akdimizin temelinde bulunan ahlak ahde vefa, emanete sahip çıkmak ve dürüstlükle sözünü tutmak ilkeleri üzerine kuruludur. Bu üç ilkedenden herhangi birinde zaaf gösteren çalışanlar ile iş akdimizi nihayete erdiririz. Çünkü kim olursa olsun isterse sıradan halktan biri isterse bir profesör; ahlakı sağlam olmayan bir kişiyle uzun mesafe yol gidemezsiniz.

Aynı zamanda çalışanlarımıza bir gelecek projeksiyonu sağlamaya çalışırız; belli yıl periyodları sonunda edineceği tecrübe ve tahmini gelir rakamlarını ifade ederiz. Bizim de çalışanlardan beklentimiz düzenli gelişim gösterilmesi ve ciddi belli bir iş takip silsilesinde işlerin belli bir kalitede gerçekleştirilmesidir. Çalışanlar beklenen kalite iş yapıyorsa belli puan (aylık) alır, öte yandan takip ettikleri işlerin sonlarında şirketin elde

ettiği sayılabilen karlılıklardan da çalışanlarımızın ekstra kazanç sağlamalarına çalışırız.

Orta seviyeli orta kalifiyede bir çalışanın işten çıkıp yerine aynı seviyede yeni birinin gelmesinin şirkete ortalama 2 senelik maaşa tekabül eden bir maliyeti olmaktadır. Bu sebeple çalışanların sürekli iş değiştirdiği sürdürülebilirliğin olmadığı durum en başta şirketin kendine zarar verdiği için çalışan odaklı olmak şirket için de olumlu bir durum ve bir kazanımdır.

■ İslam ekonomisinin en temel varsayımlarından biri dağılım ekonomisi düzeninin daha başarılı olacağı ve çok daha sürdürülebilir olduğudur. Siz bu konuyu iş dünyası ve iş insanları açısından nasıl değerlendirirsiniz; sizce nasıl etkileri olur?

Bu sorunun pek çok yönden farklı cevapları var ama ben tüccara bakan yönünü ele alayım: Böyle tahayyül edilen bir ekonomi bugün var olmuş olsaydı, iş gören-işveren ve firma daha düzenli ve istikrarlı bir hayat yaşayabilir, anlık

kavgalar yerine uzun vadeli hedefler öngörülebilir olabilir ve en küçük firmaların dahi belli planlamaları olabilir. Diğer yandan işverenler veya iş görenlere haddinden fazla değer yüklenmez, kutsanmaz; hepsi bütünü sağladıkları sistemin birer dişlisi olarak görülürdü. Çünkü belli bir seviyede ikisinin de sistemin vazgeçilmez aktörleri olduğunun farkında olunması ve buna göre kıymet verilmesi gereklidir. Bu sayede dengenin korunması ve toplumsal barışın sağlanması gerçekleştirilebilir.

■ İş insanlarının salt büyümeyi hedeflemenin ötesinde sosyal yardımlara da yönelmesini, vakıflar kurmasını destekliyor musunuz yoksa iş olanaklarını artırarak istihdamı hareketlendirmenin mi daha önemli olduğuna düşünüyorsunuz?

Her işletmenin bir optimum sermayesi vardır; ona fayda sağlayabilecek bir sermaye. Burada öncelikle tüm Müslüman iş verenlerin zekât yükümlülüklerini bilançolarının pasifler bölümüne yansıtması, envanterlerinde zekâtın bir alanı olması gerekir. Zekâtın daha da fazlasını verebiliyor ve düzenli sadakalar verebiliyorsa çok daha kıymetlidir. Ancak bununla birlikte müteşebbis, tüccar yön verendir; mahalleye, KOBİ'lere sahip çıkandır. Sadece parasal olarak değil, duruşuyla, kimliğiyle, cesareti ve güvenilirliğiyle her şeyiyle bir neferdir benim nazarımda.

Dolayısıyla istihdam da üretmeli, tasadduk da etmeli, zekât da vermeli aynı zamanda fiziken de mücadele vermeli, sosyal yardımlar için koşturmalı, dinamik olması gerekir, sağlıklı olması gerekir, göbekli olmaması gerekir. Kısacası Müslüman bir girişimci veya

tüccarın her zaman hem bedeniyle hem sermayesiyle hizmet etmesi gerekir ve ne kadar sermaye sahibi olursa olsun ölene dek çalışmaya devam etmek zorundadır.

■ Özel sektör ve kamu sektörü arasında avantajlar ve dezavantajlar olarak nasıl bir karşılaştırma yaparsınız?

Politika üreticilerinin kısa vadeli politika çözümleri sebebiyle belki anlık seçim kaygılarıyla düzenlemelerde hızlı kararlar alınarak belli ekonomik birikimler oluşturulmaya, asgari ücretteki ciddi artışlarının maliyetleri kenara koyulmaya, seçime yönelik şövanist söylemlerinin altı doldurulmaya çalışılıyor. Bunlar gelişmekte olan ülkemizin sığ bakış açılarıdır. Askeri vesayet ortadan kaldırıldığı için bir şeyler üretmek yorumlar yapabildiğimiz için biraz umudumuz var. Ancak şunu söylemeliyim ki gelişmişlik zor bir serüvendir.

Piyasa mevcut belirsizlikleri fiyatlamıştır ve kurumların değeri oldukça düşmüştür. Diğer yandan yaşanan olumsuzluklar belli tercihlerin sonuçlarıdır; üretmeden elde edilen refah ve sunulan hizmetlerin bizlere maliyetidir. İHA'lar SİHA'lar yapıldı havalimanları, yollar, köprüler yapıldı; bizler bunların maliyetini ödüyoruz. Tıpkı 1998 senesinde Özel döneminin her eve telefon her eve elektrik getirmesinin maliyetini de o dönem halkın ödediği gibi. Bunlar hep tercihtir ve her tercihin belli maliyetleri olmaktadır.

Gelişmekte olan ülkelerde belki biraz kendini öne çıkaran, mesaisini, ailesini, hayatını geride tutarak devletini milletini çok fazla motivasyonla önceleyen yöneticilerin iktidar kaygısıyla aldıkları anlık kararların ve

tercihlerin sonuçlarıdır. Eğer gelişmişlik meselesi ekonomiyi büyütmeyle veya otoyollarla olacak bir mesele olsaydı şu an Hindistan dünyanın en gelişmiş ülkesi olurdu. Biz kaygılar sebebiyle alınan anlık kararların ve tercihlerin çıktılarını şu an hep beraber yaşıyoruz ama geçmişte olduğu gibi yine atlatacağımıza inanıyorum.

Diğer yandan seçimlerden sonra

seçim ekonomisinin maliyetlerini bertaraf ederek belli kaynaklara ulaşabilmeyi başarabilirsek, fırsatları doğru değerlendirebilirsek, siyasi istikrarsızlıktan kurtulup güven ortamı oluşturabilirsek ve dış politikayı başarılı yönetebilirsek 2025 sonrası bir sıçrama ve refah yaşayabileceğimize inanıyorum.

■ Artık her şeyin dijitalleştiği, teknolojinin her geçen gün ivme kazandığı, yeniliklere, inovasyonlara açık olmamız ve kısa vadede adaptasyon sağlamamız gereken bir çağda yaşıyoruz. Çok farklı girişim modelleri ve araçları mevcut. Siz bu değişimlere, yeni teknolojilere, bugünün dünyasındaki girişimcilğe nasıl bakıyorsunuz ve genç girişimciler için neler söylemek istersiniz?

Elbette çok ciddi bir teknolojik gelişme yaşandı; özellikle hizmet sektöründe servis hizmetlerinde dahi büyük bir dönüşüm yaşandı. Burada ürettiğimiz bir çift küpeyi bir kargoyla Venezüella'ya gönderebiliyoruz. Bu benim babamın hayal ettiği bir şey bile değildi. Ancak şöyle bir olumsuz taraf var: Dijitalleşme gerçekleştiğinde bütün dünya uçacakmış her şey müthiş başarılı olacakmış gibi bir algı var. Bu gerçekleşmediğinde da hayal kırıklığı oluyor. Hangi ölçekte ve hangi platformda olursak olalım şu temel kaideyi unutmamalıyız: İşimizi düzgün yapacağız, kaliteli ve nitelikli iş üreteceğiz ve ahlaklı olacağız. Bu prensipler inşa edildikten sonra dijital dönüşüm çok güzel bir araçtır. Yani dijital dönüşüm ve başarılı dijitalleşme bir amaç bir nihai hedef değildir; bir araçtır, bir kolaylıktır. Ne üretilirse üretilsin nitelikli iş ortaya koymak ve bunu da dijitalle desteklemek başarıyı getirecektir. ■

« MARUFAN HABERLER »

MARUF VAKFI İSLAM EKONOMİSİ ENSTİTÜSÜ 2021-2022 DERS DÖNEMİ

Maruf Vakfı İslam Ekonomisi Enstitüsü, Yüksek Lisans ve Doktora Öğrencilerine yönelik güz dönemi ders programı 25 Ekim itibariyle başladı. Geçtiğimiz son iki yıldan bu yana bünyesine aldığı araştırmacılar ile yüksek lisans eğitim programını tamamlayan enstitü, bu sene güz döneminde yeni bir yüksek lisans ve doktora programını hayata geçirdi. Enstitü Bünyesinde Yüksek

Lisans Öğrencilerine Kur'an-Sünnet ve Ekonomi, Ekonomiye Giriş, İslam Ekonomisi Okumaları ve İslami İlimlere Giriş dersleri, Doktora Öğrencilerine ise İslam Ülkelerinin Politik Ekonomisi, Ekonomi ve Ahlak, Kur'an-Sünnet ve Ekonomi dersleri veriliyor. Kur'an-Sünnet ve Ekonomi dersi Enstitü Başkanı Sıtkı Abdullahoğlu, İslam Ülkelerinin Politik Ekonomisi dersi Dr. Erhan Akkaş, Ekonomiye Giriş

dersi Doç. Dr. Serhat Yüksel, Ekonomi ve Ahlak dersi ile İslam Ekonomisi Okumaları dersi Dr. Hakan Kalkavan ve İslami İlimlere Giriş dersi Abdullah Kuluç tarafından veriliyor. Ayrıca programda çeşitli projeler, akademik süreç takipleri ve seminerler yer almaktadır. Yüz yüze gerçekleştirilen eğitim programında pandemi nedeniyle bazı dersler online yapılmaktadır. ■

MARUF VAKFI 7. MÜTEVELLİ HEYET TOPLANTISINI YAPTI

1 Ağustos Pazar günü Maruf Eğitim Araştırma ve Dayanışma Vakfı mütevelli heyet üyeleri bir araya geldi ve vakıf merkezinde 7. Mütevelli Heyet toplantısını gerçekleştirdi.

Toplantının divan başkanlığına seçilen Akif Gürdoğan, yaptığı giriş konuşmasında; "Vakfımızın son derece özel bir konuda nitelikli bir çalışma çabası içinde olmasını ayrıcalıklı bir durum olarak görüyorum. Doğrusu sıradanlığı aşan ve gelecek açısından ilmi olarak ve toplumsal olarak değeri son derece yüksek olan bir çalışma yapılmaktadır. Bu açıdan vakfın mensubu olmaktan fevkalade bahtiyarım. Bizatihi emek veren arkadaşlara da minnettarlık duyuyorum. Burada bulunan arkadaşların

önemli bir kısmıyla akran olduğumuz farkındayım. Ömrümüzün bu döneminde hayra bu şekilde bir katkı sunma imkanı için şükrediyorum. İnşallah başarılı işler yapmak nasip olur." şeklinde görüşlere yer verdi.

Programın faaliyet raporunu sunan Maruf Vakfı Başkanı Yusuf Kalyoncuoğlu da, vakıf faaliyetlerini iki önemli başlık altında toplayacağını beyan ederek söze başladı. Öncelikle fiziksel şartların olgunlaştırılmasıyla ilgili atılımlarından bahsetti ve Eyüpsultan'da bulunan yerin yapımı ile ilgili gelişmeleri paylaştı. Ardından Zeytinburnu'nda yeni alınan yerle ilgili bilgiler verdi.

Vakfın asıl odaklandığı konunun kendisini ziyadesiyle umutlu kıldığını ifade ederek,

çok uzun erimlide olsa bu çalışmanın bir yerinde olmaktan dolayı son derece mutluyum. Öyle anlıyorum ki, asırlardır koptuğumuz yarışa yeniden girişin ilginç denemelerinden birinin içindeyiz. İslam İktisadi ile ilgili olarak oluşturulmaya çalışılan iklime katkı veriyoruz. Bu büyük bir bahtiyarlıktır. Gücümüz yettikçe destek olmaya devam edeceğiz, ifadelerini kullandı.

Vakıf bünyesinde eğitim faaliyetlerini sürdürmekle görevli birim olan İslam Ekonomisi Enstitüsü'nün başkanı Sıtkı Abdullahoğlu da ifadelerinde, yaptıkları işin niteliğine vurgu yaparak, 21. Yüzyılda Müslümanlara, gerek bireysel anlamda gerekse toplumsal anlamda, onları tutarlı kılacak ve

kendi inanç kodlarından hareketle üretilmiş bir iktisat anlayışıyla hayatlarını sürdürmelerine katkı verecek bir üretim faaliyeti yürütmeye çalıştıklarına değindi.

Bu meselenin başlangıcı ilmi ve akademik alanda işin gereğini yerine getirmektir, diyerek konunun detaylarını özet olarak analiz edip, artık bizler de bu yarışın içinde yer alabiliriz. Kanaatini ortaya koydu.

Vakfın yönetim kurulu üyelerinden ve ASRIAD Genel Başkanı Adnan Danışman da yaptığı konuşmada, kendi kişisel tecrübemden

ve geçmişimin bana verdiği nispeten farklı düşünme ihtiyacından hareketle şunu söylemek isterim ki, insanlık için asıl konu zaten hakkaniyetli bir paylaşım düzeni kurmaktan ibarettir. Tüm mücadele de bunun üzerindedir. Artık değer, paylaşımın, meta ve üretim girdilerinin paydaşlar arasında ki dağılımının nitelenmesi sorunları asli sorunlardır. Öncelikle bunun entelektüel olarak çözüme kavuşturulması ardından da bu konunun politika haline getirilerek piyasaya sunumunun yapılması kritik meseledir. Vakfımızın bu yönelişi heyecan vericidir.

Umarım iyi sonuçlar alma imkanımız olur.

Vakfa katılan yeni mütevelli heyet üyelerinden Av. Şadi Çarsancaklı da yaptığı konuşmada; bu vakıfta yapılanın son derece hayati değerinde bir iş olduğunu buradaki arkadaşların bu değerli çalışmaya kendilerini de davet etmelerini son derece memnuniyet verici olduğunu ifade etti. Başarılar dilerken, bizim de elimizden geleni yapmaya gayret edeceğimizin bilinmesini isterim, ifadelerini kullandı.

Toplantı dilek ve temennilerle kapatıldı. ■

MARUF İKTİSAT DERGİSİ

Maruf Eğitim Araştırma ve Dayanışma Vakfı bünyesinde faaliyetlerini sürdüren İslam Ekonomisi Enstitüsü'nün yoğun emek harcamasıyla hazırladığı "Maruf İktisat" dergisi ilk sayısı 2021 yılının Nisan ayında, 2. Sayı ise Aralık ayında çıktı. Yılda iki kez yayınlanan Maruf İktisat ilk sayısında, "Maruf Bir İktisat" arayışıyla yola çıktı. Maruf İktisat Dergisi, Maruf bir iktisadi anlayışın ürettiği maruf bir iktisadın ne anlama geldiği, hangi aksiyonları ve işlevsel mekanizmaları içerdiğine dair derinlikli, nitelikli, saha çalışmalarına dayanan, felsefi sorgulamalar ve açılımlar getiren iktisat ve İslam iktisadı başta olmak üzere tüm sosyal bilimlerden gelen çalışmalarını kabul ediyor. Maruf İktisat Dergisi, esas olarak

İslam iktisadı çalışmalarının akademik düzeyde anlatılmasını, anlaşılmasını, geliştirilmesini ve kavramsallaştırılmasını öncelikle hedeflemektedir. Bunun yanında, Maruf İktisat Dergisi, konvansiyonel iktisada eleştirel bir yaklaşım sunan alternatif, özgün ve yenilikçi iktisat yaklaşımlarının da literatüre kazandırılmasını hedeflemektedir. Ayrıca Maruf İktisat Dergisi, İslam iktisadı ve iktisat alanlarıyla ilişkili olacak şekilde; ilahiyat, işletme, hukuk, tarih, siyaset, sosyoloji, antropoloji, felsefe gibi sosyal bilim alanlarında gerçekleştirilmiş çoklu disiplinler çalışmalarına da açıktır. Amaç ve kapsam, yazım kuralları, yayın politikası gibi Maruf İktisat Dergisiyle ilgili bilgiler www.marufiktisat.com internet adresinde ayrıntılı olarak yer almaktadır. ■

KUR'AN'DA ALLAH TASAVVURU

Prof. Dr. Şaban Ali Düzgün, Maruf Vakfı İEE seminerleri kapsamında “Kur'an'da Allah Tasavvuru” konusunu işledi. Sunumda, Allah-insan-âlem arasındaki bütünleşik ilişkinin kavranması noktasında, öncelikli olarak Allah tasavvurunun doğru tanımlanması ve anlaşılması gerektiği üzerinde durdu. İlişkinin düzeyinin “Kozmik Sistem ve Ahlaki Sistem” olmak üzere iki sistem üzerinden okunması gerektiğine değinen Düzgün, kozmik sistemde sorumluluğun Tanrı'da olduğunu ifade ederken ahlaki sistemde ise bu sorumluluğu insanın yüklenmesi gerektiğine vurgu yapmaktadır. Bu bağlamda seminer sürecinde dile getirmiş olduğu, Tanrı'nın krallığını unutup kendi krallığımızı kurmamız gerektiğine dair görüşleri karşısında, tasavvurun doğru şekillendirilmesi sayesinde Allah'ın maksadının daha doğru karşılık bulacağı ve inşa sorumluluğunun daha doğru konuşlandırılacağı düşünülebilir.

Sistem ayrıştırılması noktasında, aynı zamanda Ahlaki olanın her ne kadar hukuktan daha geniş bir alanı kapsadığı bilinse de hukukun yaptırım gücüyle desteklenmiş olması dolayısıyla ahlakın bireysel tercihlerle değerlendirilmesi sonucunu ortaya çıkarmaktadır. Allah-insan-âlem tasavvurunun tanımlanmasından önce, insanın dünyayı daha yaşanabilir hale getirmesi sorumluluğunun keyfi bir tercih değil aksine bir zorunluluk ve emir olduğunun anlaşılması gerekmektedir. Allah, insan ve âlemin, aralarında çatışma olmadan birbiri ile uyum içerisinde olması gerektiğine değinen Düzgün, özellikle Allah tasavvurunun, toplumun zihniyetinden bağımsız düşünülmemesi gerektiği vurgusuyla etkin bir biçimde ve toplum nezdinde karşılık bulabilmesi adına gerek özel yaşantıda gerekse tüzel olarak kamusal alanda hangi kavramlarla etkin olacağı üzerinde durulması gerektiğini belirtmektedir.

Bu bağlamda somut bir örnek olarak, insan özelinde değerlendirirsek “özgür insanın” istenilmesi vurgusuyla aslında sistemin insan temelinde, insanın sorunlarına eğilen ve insanı yetkinleştirmeye çalışan bir Allah tasavvurunu ortaya koyacağı söylenebilir.

Allah ve insan arasındaki ilişkinin çift yönlü olması gerektiği belirtilerek, insanın Allah’tan isteklerinin ve Allah’ın insandan talep ettiklerinin dengeli olması gerektiği söylenmektedir. Bu dengenin sağlanmasının, “özgür insan” tanımlamasında başlıca karşılıklar bulunmaktadır. Özgür insan modelinde bahsedilenin, bulunduğu cemaatten yahut otorite biçimlerinden bağımsız, aynı zamanda “sorumluluk bilinciyl” hareket edebilen insan olması, dolayısıyla bu dengeyi gözetmesi gerektiği şeklinde yorumlanabilir.

Bahsedilen karşılıkları ise ekonomi perspektifinden değerlendirirsek, özgür ve aynı zamanda sorumluluklarının bilincinde özgürleşebilen insan modelinin tersi durumu söz konusu olduğunda, yani “köleleşen insan modelinde” sorumluluklarından uzak bir insanın, Allah tasavvuruna kamusal ya da özel hayatında karşılık bulabilmesi mümkün olmayacaktır.

Dolayısıyla Allah’ın kurduğu dengeli düzen bozulacak ve adaletsiz bir sosyo-ekonomik düzen ortaya çıkmış olacaktır. Evrensellik iddiasında bulunan bir dinin, ahlakın öncelendiği bir Allah-insan-alem tasavvuru inşa etmesi gerektiğini belirten Düzgün, insanın yapısının adaptasyona uğrayacağını dolayısıyla fıtrata değil akla uygun hareket etmesi gerektiğine vurgu yapmaktadır. Akli olanın hem dini olanla hem de ahlaki olanla uyumlu olduğuna dair değerlendirmesine, akli olanın subjektif değerlendirmeleri de içermesine karşın ne kadar etkin karşılığı olacağı eleştiri mahiyetinde dile getirilebilecek hususlardan olmaktadır.

Aklın ve yorumun tamamen dışlanmış olduğu bir sistemde, dolaylı olarak ahlaktan uzaklaşan bir insan tasavvurunun yerine, akli ve yorumu devrede tutan Allah tasavvurunun merkezde olduğu bir yaklaşım tercih edilmelidir. Dolayısıyla böyle bir Allah tasavvurunun yansıması olan bir insan tasavvurunun inşa edilmesinin, ekonomik davranışlarımız özelinde dahi, rasyonel birey tanımlamasına karşıt olacak şekilde düzgün ve doğru işleyen bir ekonomik sistem inşasını mümkün kılacaktır. ■

TEVERRUK VE DEĞERLENDİRMESİ

Günümüzde faizsiz finans kurumları, muhataplarına ihtiyaçlarını giderebilmeleri için bazı faizsiz enstrümanlar sunmaktadır. Bu enstrümanlar müslümanların faizli sisteme bulaşmadan ihtiyaçlarını gidermesine yardımcı olurken aynı zamanda finans kurumlarının fon açıklarını kapatmasına yardımcı olmaktadır. Bu maksat doğrultusunda islami finans kuruluşları murabaha, müşareke, leasing, yatırım vekaleti, teverruk gibi birçok faizsiz finans enstrümanı üretmişlerdir. Bunlardan bazıları klasik fıkıh kaynaklarında ilk uygulamalarını gördüğümüz ürünler olup güncel dünyanın kattıklarıyla beraber modern

hüviyetlere bürünmüş uygulamalar iken bazıları ise son dönemde sıfırdan üretilmiş uygulamalardır. Biz bu yazıda klasik fıkıh eserlerinde de uygulamalarını gördüğümüz teverruk işlemini değerlendirmeye tabi tutacağız.

Teverruk

Teverruk sözlükte “hayr, mal, kum rengi ve gümüş” anlamına gelen و ر ق kökünden türetilmiş bir isimdir ancak bu kelime ile daha çok, basılı gümüş para (dirhem) kastedilmiştir. Teverruk’un ıstılahi anlamında ise bir ittifak olmamakla beraber nakit para elde etmek için bir malı vade ile alıp bunu

satıcıdan bir başkasına alış fiyatından daha düşük peşin bir fiyata satmak manasında kullanılmaktadır. Teverruk meselesine gelince klasik fıkıh kaynaklarında bu işlem ile çok benzer olan Beyu'l-İne' ye de temas edilmesi icab etmekte ve teveruk ile arasındaki farkın ortaya konulması gerekmektedir. Beyu'l-İne kişinin bir malı vadeli bir şekilde birisine satıp sonra yine aynı kişiden peşin bir şekilde alması işlemine denmektedir. Bunu bir örnek üzerinden tasvir edecek olursak örneğin A şahsı paraya ihtiyacı olduğu için B şahsından 100 lira borç istiyor.

B şahsı bu parayı 100 lira olarak A şahsına verdiği takdirde geri alacağı zaman 100 lira olarak alma mecburiyetindedir çünkü alacağı her fazla lira faiz olacaktır. Dolayısıyla bu borç işleminden maddi olarak hiçbir getiri elde edemeyecektir. İşte bu işlemde getiri elde etmek istediği takdirde Beyu'l-İne'ye başvurarak A şahsına şöyle bir teklifte bulunur. Bu ceketi sana 110 liraya 11 ay vadeli olarak satayım sonra bunu senden 100 liraya geri alayım ve böylelikle senin eline dilediğin 100 lira geçmiş olsun bana da 100 lirayı 11 ay vadeli olarak 110 lira olarak ödemiş ol. İşte burada tasvir ettiğimiz suret görüldüğü üzere teverruk işlemine benzemektedir ancak aradaki fark Teverruk'ta bu işlemler 3 kişi arasında dönerken Beyu'l-İne'de 2 kişi

arasında dönmektedir. İşte bu fark da Teverruk ile Beyu'l-İne arasındaki en temel farkı teşkil etmektedir.

Teverruk Çeşitleri

Teverruk uygulamaları günümüzde Bireysel Teverruk, Organize Teverruk ve Ters Teverruk olmak üzere 3 şekilde yapılmaktadır.

A. Bireysel Teverruk

Kişinin nakit elde etmek amacıyla bir malı vadeli olarak satın alıp onu, satın aldığı kişinin dışında bir kişiye peşin olarak satması şeklinde gerçekleşmektedir. Örnek üzerinden ele almak gerekirse 25 bin liraya ihtiyacı olan bir kimse, galeriden bir aracı 30 bin liraya taksitli olarak satın alarak bunu araba pazarında 25 bin liraya satmak

suretiyle nakit ihtiyacını gidermektedir. Bu teverruk çeşidi "fıkhî teverruk" veya "ferdi teverruk" şeklinde de isimlendirilmektedir.

B. Organize Teverruk

Şirketler veya şahıslar bir mala ihtiyaç duyduklarında ve bunu satın alacak nakit paraya sahip olmadıkları zaman bankaya başvurarak murabaha işlemi ile bu malı satın alırlar. Ancak nakde veya projelerinin finansman ihtiyaçlarının karşılanmasına ihtiyaç duydukları zaman Organize Teverruk veya Banka Teverruk olarak da isimlendirilen bu işleme başvururlar. Bu işlem geride geçen Bireysel Teverruk işleminden daha karmaşık bir işlem olmakla beraber birçok prosedürü bulunmaktadır. Bu işlemde finansal kurum nakit para temini için bankaya

başvurmakta ondan sonraki süreç şu şekilde işlemektedir:

- Banka müşteriye talep formu imzalatır.
- Talep formunda müşterinin ihtiyaç duyduğu nakit miktarı ve banka tarafından eklenecek vade farkı belirlenir.
- Banka müşterinin nakit ihtiyacı değerindeki malı kendi adına satın alır (bu mal çoğunlukla Londra Metal Borsasından aracılar vasıtasıyla alınan ürünler olmaktadır)
- Banka almış olduğu bu malı üzerine bir miktar kâr koyarak müşteriye vadeli olarak satar.
- Sonra banka müşteriye sattığı bu malı, müşterinin vekili sıfatıyla tekrardan aynı borsaya satarak bu malları nakde dönüştürür ve parayı müşterinin hesabına geçer.

C. Ters Teverruk

Bu işlem günümüzde finans mühendisleri tarafından üretilmiş ve içerisinde veda vekalet, murabaha gibi birçok anlaşmayı içeren bir üründür. Bu işlemde önceki işlemde belirttiğimiz aksi olarak bankanın müşteri konumuna geçtiği müşterinin de finansör rolünü üstlendiği bir anlaşma olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu işlemde elinde nakit fazlası bulunan kimse bu parasından getiri sağlamak istediği zaman bu işleme başvurur. Sırasıyla:

- Yatırımcı kimse elindeki parayı bankaya teslim ederek bu para ile bankanın kendisi adına borsalardan emtia

almasına izin verir.

- Banka bu para ile yatırımcı adına borsadan ürünler alır. (bu mallar Londra Metal Borsasından alınan altın ve gümüş dışındaki mallardır.)
- Banka mülkiyeti müşteride olan bu malı müşterinin lehine olmak üzere başta anlaştıkları kar oranına riayet ederek müşteri adına kendisine satar.
- Artık banka kendi mülkiyetine geçmiş olan bu malı borsada satarak nakde dönüştürür ve böylece finansman ihtiyacını karşılamış olur.

- Müşteriye olan borcunu da vadeli olarak öder.

Eğer müşteri bankanın kendisine olan borcunu vade dolmadan talep edecek olursa bu durum "indirim yap peşin tahsil et" kuralı işletilerek müşterinin alacağına bir azalma meydana gelir. Bu uygulama yatırımcılar ile bankalar arasında olduğu gibi, bankalar ile bankalar arasında da gerçekleşebilmektedir.

Burada zikrettiğimiz teverruk çeşitlerini Bireysel Teverruk ve Organize Teverruk olarak 2 Ana başlığa indirgememiz mümkündür. Bunların arasındaki temel farklar Bireysel teverruk birbirinden bağımsız iki akitten oluşurken Organize Teverruk birbirine bağımlı birçok akitten oluşur. Ayrıca Bireysel Teverruk'ta mal fiilen kabz edilmekte iken Organize Teverruk'ta mal ne banka ne de müşteri tarafından kabzedilmemektedir. Bunun yanı sıra Bireysel Teverruk'ta taraflar birbirlerinin niyetlerini bilmezken Organize Teverruk'ta yapılacak işlemler daha baştan belirlenmiştir. Son olarak Bireysel Teverruk'ta işlemler gerçek mal üzerinden yapılırken Organize Teverruk uygulamasında türev nitelikli hayali ürünler üzerinden gerçekleşmektedir.

Teverrukun Fıkhi Durumu

Günümüzde Teverrukun hükmü konusunda bazı alimler alışverişin helal ve faizin haram kılınması ilkesinden hareketle bu işlemin caiz

olacağına hükmetmişlerdir. Ayrıca onlara göre mal sonuç olarak aynı kişiye dönmekte dolayısıyla problemlerli bir işlem bulunmamaktadır. Ancak İslam alimlerinin büyük çoğunluğu bu işlemin caiz olmadığını belirtmişlerdir. Bu görüşlerini de bazı illetlerle gerekçelendirmişlerdir. Bunlar bir satış içerisinde iki satış olması ve satış akdi içerisinde akdin gerektirmediği bazı şartların bulunması olarak belirtmişlerdir. Burada banka malı teverruk işlemi esnasında borsadan temin edip müşteriye sattıktan sonra kendisinin tekrardan bu malı borsada satıp nakde dönüştüreceğini söylememiş olsa bile bu taraflarca bilinmektedir aksi takdirde müşteri bunu zaten kabul etmeyecektir. Çünkü malı borsada satamama gibi bir riski üstlenmek istemez. İşte bu noktada akdin gerektirmediği bir şart koşulmuş olmaktadır. Ayrıca banka mal satın alınması

noktasında piyasaya girmediği, çoğu zaman alınıp satılan malın bile mahiyeti hakkında hiçbir bilgisi olmaması ve bu söylenen işlemlerin birkaç dakikada gerçekleşiyor olması bu işlemin bir formalite olması noktasındaki şüpheleri kuvvetlendirmekte ve caiz olmadığını söyleyenlerin en temel dayanaklarını oluşturmaktadır. Bu meseleyi 4 mezhep ekseninde doğrultusundaki görüşler çerçevesinde değerlendirecek olursak Maliki ve Hanbeli mezhebi alimlerinin katı bir suretle haram kıldığını Hanefi mezhebi alimlerinin Beyu'l-İne'yi caiz görmedikleri ancak Teverruku bazı şartlarla beraber caiz gördüğünü, Şafi mezhebi ise Teverruk'u ihtilafsız bir şekilde caiz gördüğünü söyleyebiliriz.

Sonuç

Günümüzde pek çok ilmi toplantıda değerlendirmeye

tabi tutulan teverruk işleminin caiz olmadığı görüşünün baskın olduğunu söyleyebiliriz. Yukarıda caiz olmadığını söyleyenlerin delilleri incelediğimizde, organize teverruk işleminin teverruk olmadığı aslında bir iktisadi faaliyet bile olmadığı sadece bir formaliteden ibaret olarak gerçekleştiğini gözlemlemekteyiz. Çünkü bu işlem bankalar ve borsalar arasında tamamen kaydı bir şekilde gerçekleşmektedir. Finans kurumları bu malları fiziklen talep edecek olsa borsaların bunu karşılaması imkansızdır. Bazı bankalar ise bu alım satım işlemlerini, depolarında tuttıkları madenler üzerinden yapmaktadırlar ki bu da caiz olmadığının diğer bir göstergesidir. Çünkü kısıtlı bir miktardaki mal üzerinden milyonlarca liralık alışveriş yapılmakta ve yapılan işlem tamamen formaliteden ibaret olmaktadır. ■

İSLAM EKONOMİSİ OKUMALARI

İslam ekonomisi okumaları, Dr. Hakan Kalkavan eşliğinde yapılan yüksek lisans düzeyindeki bir müzakere dersidir. Bu derste, alanın öncü teorisyenlerinin eserleri tahlil edilerek, tartışma zemininde çeşitli tespitlerde bulunmaktadır. Şu ana kadar İslam İktisadına Giriş (Muhammed Akram Khan), İslam Ekonomisinin Temel İlkeleri (Mevdudi) ve İslam İktisadının Kısa Tarihi (Ahmed el-Ashker) gibi eserleri referans alarak; İslam iktisadının tanımı, tarihsel serüveni, metodolojisi ve varsayımları üzerinden çıkarımlarda bulunulmuştur.

İlk müzakere edilen eser İslam İktisadına Giriş, Muhammed Akram Khan'ın 1994 yılında Pakistan'da yayımladığı ve Sosyalizmden Kapitalizme geçiş döneminin izlerini taşıyan bir eserdir. Geçiş döneminde özellikle Doğu Bloku ülkelerinin iktisadi sistemlerini İslam iktisadı olarak geliştirmeleri gerektiği yönünde vurgu yapan Khan, İslami dünya görüşünü adalet duygusu, güçlü hesap verilebilirlik sistemi, sömürü karşıtlığı

ve fayda eksenli ilkeleri ile değerlendirmektedir. Önerdiği iktisadi düzeni ise insan doğası, mülkiyet, evrensellik ve materyalizm konularındaki tutumu üzerinden ortaya koymaktadır. İslam iktisadının çeşitli motivasyonlarından bahsederek, özellikle "felah" kavramı üzerinden amaçlanan bir sistem olduğunu söylemektedir. İnsan felahının mikro ve makro düzeyde olmak üzere, yaşamın sürdürülmesi, yoksulluktan kurtulma özgürlüğü ve güç-şeref bakımından faydaları üzerinde derin tespitlerde bulunmuştur. Felahın manevi, iktisadi, kültürel ve politik koşulları ile sağlanacak bir iktisadi düzenin sürdürülebilirliği üzerinde değerlendirilmelerde bulunmaktadır. Gelecek yıllarda İslam İktisadı araştırmalarının bütüncül ve ekonomik yönü, teknolojik boyutu gibi konuların iktisat disiplininin çıkmazlarına anlamlı katkılar sağlayacağını belirterek eserini sonlandırmaktadır.

Bir sonraki "İslam Ekonomisinin Temel İlkeleri" adlı eser, Mevdudi'nin 1969 yılında

kaleme aldığı ve konuyla ilgili makalelerinin toplandığı bir eserdir. Mevdudi, üretim, tüketim, emek ve sermaye kavramlarının dönüşümü etrafında, dünya ve devletler için gittikçe derinleşen ekonomik problemlere yönelik çeşitli durum tespitlerinde bulunmaktadır. Ekonomik problemlerin çözümündeki çıkmazlardan birinin, ekonomi bilimindeki yoğun teknik dil döngüsü ve emek adaletsizliği/verimsizliği olduğu konusuna eleştiri getirirken; problemlerin çözümünde yalın ve bütüncül bir yaklaşımın olması gerektiği yönünde tespit yapmaktadır. Mevcut ekonomik dengede tanımlanmış durumda olan emek üzerinden, günümüz çalışma koşulları, asgari ücret vb. konular üzerinden emek-işçi ilişkisi üzerinde durmaktadır. Zekât temelinde çözüm önerileri getiren Mevdudi, eserin devamında İslam ekonomisinin felsefesi, temel değerleri, prensipleri ve hedefleri başlıkları altında sistemin

çözümlemesini yapma gayretinde bulunmuştur.

“İslam İktisadının Kısa Tarihi” adlı eser ise, Ahmed El-Ashker ve Rodney Wilson ortaklığında 2006 yılında yazılan bir eserdir. Eserde, geçmiş ve günümüz arasındaki bağlantılar iktisadi ilişkiler bağlamında incelenerek, İslamiyet öncesi ve sonrası toplumlarda bireylerin iktisadi zihin yapısı, ticari davranış biçimi, ölçüleri ve mali yaşamı hakkında değerlendirmeler bulunmaktadır. Yazar, İslam iktisat düşüncesinin temel felsefesini tevhid, halifelik ve irade-sorumluluk kavramları üzerinden; ilkelerini ise itidalli olma, iktisadi verimlilik ve sosyal adalet üzerinden oluşturulabileceği konusunda bilgiler vermektedir.

Tüm bu çalışmalar yanında, dersin yoğun içeriği ve tartışma düzleminde sürdürülmesi, alan hakkında edinilen bilgilerin kalıcı olmasına imkân vermektedir. ■

« İE DERS DEĞERLENDİRMELERİ »

ELİF SAĞLIK

29 Mayıs Üniversitesi İslam Ekonomisi ve Finansı Yüksek Lisans Programı
Maruf Vakfı İEE Yüksek Lisans Programı

KUR'AN SÜNNET VE EKONOMİ

Maruf Vakfı İslam Ekonomisi Enstitüsü bünyesinde yüksek lisans öğrencilerine yönelik olarak düzenlenen Kur'an, Sünnet ve Ekonomi dersi kapsamında ağırlıklı olarak Bakara suresinin ayetleri, “infak modeli” başlığı altında incelenmiş ve sosyo-ekonomik bir perspektiften birey-toplum ilişkileri üzerine önemli çıkarımlarda bulunulmuştur. Giriş mahiyetinde, maddi kaynakların biriktirildiğinde mi, yoksa dağıtıldığında mı daha fazla ekonomik değer ifade edileceği üzerinden istişarelerin gerçekleştiği söylenebilir. Kavramın etimolojik kökeni tartışılarak, hâkim iktisadi yapının meydana getirdiği çöküş ve ayrışmaların ancak İslam'ın önerdiği dağıtım modeli ile çözüleceği şeklinde genel bir kanaate varılmıştır. İnfak, Allah'ın emrettiği şekilde yapıldığında, toplumda oluşacak yeni düzenin bugüne kadar ki en adil düzen olacağı belirtilmiştir.

Bu ders müzakerelerinde ortaya çıkarılmış ve önerilmekte olan “infak modeli”nde ilişkiler, veren ve alan durumunda olan kişiler üzerinden incelenmektedir. Bu bağlamda infak modelinde ayetlerin, çoğunlukla infak eden kişiler üzerinden değerlendirildiği tespit edilmiştir. Bu noktada, harcamanın Allah yolunda ve istenilen şekillerde yapılmaması durumunda, kişinin neler ile karşılaşacağı ayetler özelinde belirtilirken, dolaylı olarak toplumsal dengelerin de nasıl değiştiğine dair bazı bulgulara ulaşılmıştır.

İnfak modelinde, harcamanın ne şekilde ve öncelikle kimlere yapılacağı da ayetlerden hareketle açıkça saptanabilmektedir. Kişinin önceliği en yakınında bulunan kimseye tanınması, yani sıralamanın öncelikle anne-baba, en yakınlar, yetimler, çaresizler ve yolda kalmışlar şeklinde yapılması ile dengeli bir düzenin kurulmasına vesile olacağı söylenmiştir. Önerilen bu modelde

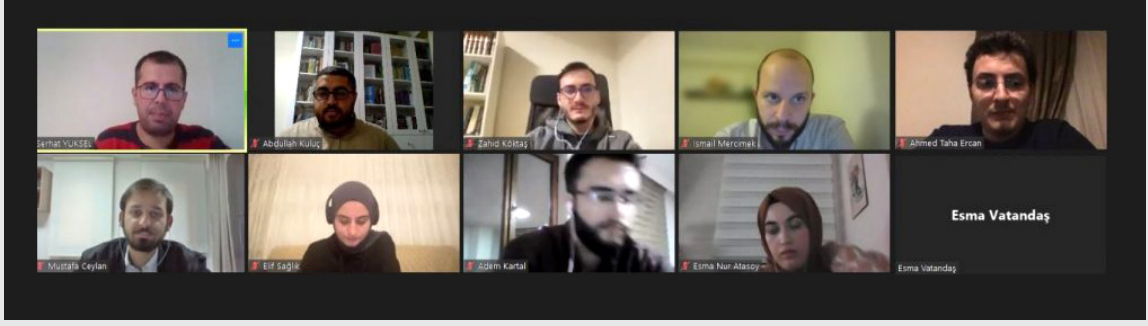
ekonomik sistem açısından da olumlu geri dönüşlerin olacağına dair belirli hususlara odaklanılmıştır. Bu noktada, tüm dünyada ciddi sorunlar teşkil eden obezite ve açlık meselelerine, ders esnasında orantısız biçimde mukayese edilerek, infak modeli ile çözüm bulunulacağına dair yorumlarda bulunulmuştur. İnfak modelinde, kişinin hem dünyevi hem de ahiri boyutunda her daim kazançlı çıkacağı elde edilen genel bir sonuçtur. İnfak modelinin, insan temelinde yorumlanmasında da ders süresince tartışılan en temel meselelerden biri olmuştur. Bireylerin, temelde Allah'ın rızasını gözeterek yapmış olduğu infak ile Allah tarafından iltifata tabi olmakla birlikte, birisinin yaptığı infak için diğer bireylerin iltifatta bulunmasının da toplumsal hoşgörünün oluşmasına vesile olacağı belirtilmiştir. Dolayısıyla insanın infak ederken, âdeta bir eziyet düşüncesinden uzaklaşarak maruf bir zihniyetin yeniden hayata geçirilmesini sağlamış olurken, davranışlarında üstünlük göstermeyerek de dolaylı yoldan toplumsal dengeyi sağlamış olacağı söylenmiştir. Söz konusu modelde infakin, maddi ve manevi herhangi bir karşılık beklenmeden yapılması gerektiği vurgulanırken, ayetler özelinde de buna delil olarak birçok yerde Allah'ın, kişinin endişe ve korku duymaması gerektiğini, hatta zamanla mükafata da tabi olacağını haber vermesi üzerinde durulmuştur. Modelde esasen vurgulanan "empati" kavramının da aynı şekilde önemli bir denge unsuru olduğu söylenebilir. Böylelikle hem toplumsal güvenliğin hem de

ekonomik güvenliğin sağlanacağı elde edilen temel çıkarımlardan birisidir. Ayetler özelinde, her şeye sahip olan birisinin aniden gelecek bir felakete mevcut varlığını kaybetmesinin olası sonuçları üzerine değerlendirmelerde bulunulmuştur. Bu noktada kişinin mal ile kurduğu ilişkiyi gözden geçirmesi, her şeyin sahibinin Allah olması, dolayısıyla yapılan her harcamanın da onun rızasının gözetilerek yapılmasının "empati" duygusunun gelişmesine önemli katkılarda bulunacağı belirtilmiştir. İnfak modelinde, kişinin Allah ile olan ilişkileri bağlamında çeşitli yükümlülükleri bulunmaktadır. Bu yükümlülükler, özellikle adak ve infak konuları kapsamında toplumsal bir borç ifade etmektedir. Eğer kişi, infakı istenilen şekilde yapmaz ise doğrudan toplumsal bir borcun ortaya çıkacağı ve hak yenilmesi gibi kritik bir meselenin gündeme getirilmesine neden olacağı vurgulanmıştır. Bunun sonucu olarak kişinin Allah'ın yardımından mahrum kalarak dünyevi bir yalnızlık içerisinde olacağı belirtilmiştir.

Ders boyunca üzerinde mütalaalarda bulunan ayetlerin, en temelde infak eden kişi üzerinden, bireysel ve toplumsal dengenin gözetilmesine imkân tanıyacak bir öğreti sunduğu şeklinde genel bir çıkarımda bulunulabilir. Son olarak, infak modeline dair müzakerelerde, elde edilen olumlu ve olumsuz her durumun, bireysel ve toplumsal karşılıklarının olacağı, doğrudan yahut dolaylı şekilde ekonomiye etkisinin de sonuçları olacağı kanaatinin elde edildiği söylenilebilir. ■

ADEM KARTAL

İstanbul Üniversitesi İslam İktisadi ve Finansı Yüksek Lisans Programı
Maruf Vakfı İEE Yüksek Lisans Programı

EKONOMİYE GİRİŞ

Ekonomiye Giriş I dersimiz Doç. Dr. Serhat Yüksel hocamızın iştirakleriyle gerçekleştirilen, temel düzeyde ekonomi biliminin işlendiği bir derstir. Dersin amacı lisans alanı ekonomi olmayan öğrencilere temel düzeyde bir ana akım ekonomi perspektifi kazandırmak ve bu doğrultuda bir meleke kesb etmelerini sağlamaktır. Böylelikle ilahiyat ağırlıklı öğrenciler meselelere yalnızca o zamana kadar edinmiş oldukları bilgi zaviyesinden değil farklı bir perspektif yorumlama imkânı bulmakta ve bu yorumlama neticesinde de edindiği bilgiler ile zihninde karşılaştırma yapma imkânı bulmaktadır. İslam ekonomisi enstitüsü yüksek lisans düzeyindeki öğrencilere sunulmakta olan bu derse doktora seviyesinden de ekonomi kökenli olmayan öğrenciler iştirak edebilmektedir. Dersler interaktif ve dinamik bir şekilde gerçekleşmektedir. Derste işlenen her konunun hayata olan yansımaları tartışılmakta ve bir konu tamamen kavranmadan geçilmemesine gayret edilmektedir. Derste işlenen konuların salt teori düzeyinde kalmaması ve kavramların bir zaman sonra unutulmaması için, meseleler irdelenmekte ve anlaşılabilir olması için gündelik yaşamdan bolca örnekler verilmektedir. Hocamız sorulan soruları ve anlaşılmayan noktaları ilgi ile dinlemekte ve basit görünen bir mesele dahi

olsa örnek skalasını daha da büyütürken meseleleri daha anlaşılır kılmaya gayret etmektedir. İlk hafta makro ve mikro ekonomilerin ne olduğu ve farklarından bahsedildikten sonra 8 hafta boyunca mikro ekonomi konuları işlendi. Mikro ekonomide; mal kavramı ve türleri, bütçe-gelir ve bütçe kısıtlaması, talep ve talep eğrisi, arz ve arz eğrisi, piyasa dengesi, esneklik, talep ve arzda esneklikler ve son olarak piyasa türleri başlıklı konular işlendi. Önümüzdeki süreçte de makro ekonomi kavramları ve konularının işlenmesi planlanmaktadır. Bir İslam ekonomisi araştırmacısı için oldukça önemli olan bu konuların anlaşılması ve kavranması gerekmektedir. Aksi taktirde multi disiplinler olan İslam ekonomisi alanında; ilahiyatçıların ana akım ekonomiden, ekonomi kökenli olanların da ilahiyat alanından habersiz olması ve bu eksikliklerini gidermemeleri üretkenlik açısından bir engel teşkil etmektedir. Her iki alanın da müşterek olarak iyice özümsemesi neticesinde ancak meyve toplanılabileceği öngörülebilir. Bu doğrultuda ilahiyat kökenli bir İslam ekonomisi araştırmacısı olarak şahsım adına bu derslerin işlenmesini ve ileride daha da genişletilmiş bir şekilde devam etmesini oldukça kıymetli buluyorum. ■

HASAN ATİK

Marmara Üniversitesi İktisat Tarihi Doktora Programı
Maruf Vakfı İEE Doktora Programı

İSLAM ÜLKELERİNİN POLİTİK EKONOMİSİ

“İslam Ülkelerinin Politik Ekonomisi” dersi, İslam Ahlak Ekonomisi'nin diğer iktisat ekollerinden farkının “ne” ve “nasıl” olduğunu sormaktadır. Feodalizm'den Merkantilizm'e, Merkantilizm'den Neoklasik İktisat'a kadar Marx'ı, Keynes'i, Polanyi'yi incelemeye alan bu dersin amacı, İslam Ahlak Ekonomisi'nin diğer iktisat ekolleri ile ontolojik farklarını bulmak üzerine kurulmuştur. En genel şekilde ifade etmek gerekirse; İslam Ahlak Ekonomisi'nin ontolojik bakımdan yani “varlık tasavvuru” bakımından Kapitalizm'den farkı nedir? Dersin temel problematiği budur. Varlığı “atıl” bırakan ve “değersiz” gören kapitalist anlayışın dünyayı istismar edışı karşısında İslam ahlaki nasıl bir varlık tasavvuru ve değerler dünyası inşa etmektedir? Bu bağlamda kapitalizmin doğduğu yer olan Avrupa'nın iç dinamiklerini ve Batı iktisadi düşüncesinin evrimlerini incelemek, dersin ilk hedefi olmuştur. Ayrıca İslam ülkelerinin mevcut ekonomik durumları incelenerek politik ekonomi ve kalkınma tartışmaları çerçevesinde değerlendirilmesi dersin bir diğer hedefidir. Böylece bu ders, İslam ekonomisi ontolojisine bağlı kalarak

İslam toplumlarının mevcut ekonomik durumlarının karşılaştırılması olarak tartışılmasına imkân sağlamaktadır.

Bu dersin ilk haftalarında, iktisadi ve siyasi ideoloji olarak merkantilizmden liberalizme geçiş ile neoliberalizm kavramı tartışılmıştır. Merkantilist öğretinin, liberalizme nasıl evrildiği ve bu geçişteki ana dinamikler ele alınmıştır. Bu bağlamda merkantilizmden liberalizme geçiş “ticari kapitalizmden sınai kapitalizmine geçiş” olarak özetlenmiştir. Merkantilizmin servetin kaynağı olarak gördüğü “altın ve gümüş” gibi değerli madenlere daha fazla sahip olma isteğinin yerini artık liberalizm ile birlikte “emek ve üretim” almıştır. Liberalizm ile birlikte özgür ve rasyonel ifade edilen birey ve devletin ekonomideki yeri bu çerçevede tartışılmıştır. Bu derste, liberalizmin yaşandığı dönemden sonra “Keynesyen” politikalar bir kenara bırakılarak, 1970'lerden sonra neoliberal politikaların uygulandığı ifade edilmiş; liberalizm ile neoliberalizm arasındaki farklar tartışmaya açılmıştır.

En dikkat çeken husus ise emek kavramına

önem atfeden liberal düşüncenin yerini sermayeyi ön plana çıkaran neoliberal politikalara bırakmasıdır. Neoliberal politikalarla birlikte sermayeyi yönlendiren uluslararası şirketler ve finansal aktörler gibi hegemon yapılar tartışılmıştır. Bu dönüşümle birlikte artık tasarruf yerini tüketime, özgür olan birey de sermayeye bıraktığı ifade edilmiştir. Özetle; dersin ilk üç haftasında yapılan merkantilizm ve liberalizm tartışmalarında devletin ekonomideki yeri, değişen toplum yapısı ve ahlaki değerlere yer verilmiştir.

Marksizm ve Marksist politik ekonomi anlayışı konusuna da değinilmiştir. Marksizmin politik ekonomide nasıl bir zemine dayandığı ve Marksist anlayışın 1960'lardan sonra ortaya çıkan "Bağımlılık Teorisi" ve "Dünya Sistemi Yaklaşımı" gibi kuramları tartışılmıştır. Bu konulara girmeden önce genel hatlarıyla emek-değer teorisine yeni bir soluk getiren Marx'ın emeğe yüklediği anlamla klasiklerden nasıl farklılaştığına değinilmiştir. Marx'ın yeniden ve kendi metoduyla ele aldığı emek, emek gücü, artı değer, sermaye, yabancılaşma, para ve meta gibi kavramlar konuşulmuştur. Özellikle Marx'ın sermayenin sahip olduğu "artı değer" kavramı tartışmaya açılmış; sermaye sahibinin ele geçirdiği "artı değer" in emeğin sömürüsü olduğu vurgusu üzerinde durulmuştur. Ayrıca Marx'ın teorisini kurarken sahip olduğu tarihsel maddecilik ve diyalektik tarih anlayışı da irdelenmiştir. Mülkiyet, adalet, eşitlik, hiyerarşik sınıf yapısı tartışmalarının işlendiği bu

derste, Marx'ın savunduğu tezler, İslam ahlakı ve iktisadî anlayışı ile değerlendirilmiştir. Her ne kadar iki anlayışta benzer kavramları kullanmış olsa da İslam'ın iktisadî anlayışının, liberal ve Marksist ekolün ontolojilerinden farklı olduğu ifade edilmiştir. Bu aynı kavramların, üç ekol altında oluşturduğu anlam-değer dünyası birbirinden oldukça farklı olduğu vurgulanmıştır.

Marksist anlayışın 1960'lardan sonra gelişen yeni yaklaşımları (Bağımlılık Ekolü ve Dünya Sistemi Yaklaşımı) temelde uluslararası alanda devletlerin ve sermayelerin içinde bulunduğu ilişkilere dayanmaktadır. Gelişmiş ve az gelişmiş ülke ayrımı yapılarak kurulan bu yaklaşımlar, gelişmiş ülkelerin az gelişmiş ülkeleri sömürmesi üzerinden açıklanmıştır. Bağımlılık teorisinde merkez ülkenin çevre

ile ilişkisinde çok uluslu şirketler ön planda iken; Dünya Sistemi Yaklaşımı'nda devletler ön planda olup, merkez ülkelerin çevre ülkelerin kalkınmasını engellediği düşüncesi yatmaktadır. Nihayetinde derste varılan son nokta şudur; çevre ülke olarak anılan ülkelerin yaşadığı yapısal sorunların sebebi iç ve dış dinamiklerdir. Dış dinamiklerden kaynaklanan sorunların arkasında ise kapitalist dünya sistemi bulunmaktadır.

Bu ders kapsamında "Karl Polanyi ve Büyük Dönüşüm" konusu da işlenmiştir. Neoliberalizm karşıtlığının büyük bir problem olarak görüldüğü döneme denk gelen "Büyük Dönüşüm" kitabının hak ettiği değeri göremediği belirtilmiştir. Ancak Sovyet Rusya'nın çöküşünden sonra piyasayı serbest bırakan Rusya'da piyasaların iyi

işlememesi “Büyük Dönüşüm” kitabının kıymetini ortaya çıkarmıştır. Karl Polanyi'nin kavramlarının ve görüşlerinin işlendiği bu derste, özellikle emeğin, toprağın ve paranın metalaştırılması üzerinde durulmuştur. “Gömülülük” ve “Çifte Hareket” kavramlarının konuşulduğu derste, “toplum için piyasa mı?” yoksa “piyasa toplumu mu?” önermeleri irdelenmiştir. Ekonomik faaliyetler, liberalizm ile birlikte toplumdaki koparılmış ve ekonomi toplumu yönlendiren bir role bürünmüştür. Polanyi'ye göre ise ekonomik düzen, sosyal düzenin sadece bir fonksiyonudur. Piyasa ekonomisi öncesi ekonomi, toplumun içinde toplumsal ilişkilerde “gömülü”dür. Polanyi'nin iktisadi düşüncesinin merkezinde “sınıf” değil “insan” ve “toplum” vardır.

Polanyi, serbest piyasanın siyasi bir süreç olarak “metalaştırma” vazifesini ön plana koyduğu dikkat çekmektedir. Ekonomik faaliyetler, piyasa ekonomisi içinde araç olmaktan amaç olmaya doğru evrilmiştir. Polanyi, “insan ve doğa asla meta olamaz” demektedir. Polanyi piyasa eleştirisi yaparken insan, özgürlük ve barış vurgusu yapmaktadır. Polanyi İngiltere'deki saha araştırmaları ile emek, toprak, paranın metalaşmasını inceleyerek faşizmi eleştirmiş ve çifte hareket yasasını ortaya koyarak piyasanın içinde bulunduğu paradoksu açığa çıkarmıştır. Emeğin piyasanın işlemesi için kendini metalaştırdığını ve doğasından koparıldığını ifade etmekle

birlikte toplum için emeğin önemine değinmektedir. Emeğin metalaşmasının, yabancılaşma ve yozlaşmayı beraberinde getirdiği üzerinde durulmuştur. Özetle, emeğin metalaşması, insanın toplumsallaşmasını engellemekte; kültüre ve inanca karşı yabancılaşmasına neden olmaktadır.

Nihayetinde buraya kadar aktarılan iktisadi düşüncenin evrimi, “İslam Ahlak Ekonomisi” açısından önemlidir. Kapitalist sistem toplumu ve kurumları, sosyal ve ekonomik yaşamı kendi çıkarları doğrultusunda ve varlığı kendisi için istismar ederek “küresel denge”yi bozmuştur. Oysa İslamî değerler üzerine inşa edilen İslam ahlak

ekonomisi, İslam inancı ve ahlakı temeline oturmaktadır. Dünyayı “Tanrı merkezli” okuyan, varlığı bir bütün olarak gören, varlığa “adil” davranmayı ahlak edinen İslam Ahlak Ekonomisi, “Tevhid” temelli bir anlayışa sahiptir. Genelde insanlığın özelde toplumun tüm maddî ve manevî ihtiyaçlarını karşılamak ve refaha ulaşmak gayesi taşımaktadır. Dini ve ahlakî sorumluluklar barındıran ve sosyal sorumlulukları da beraberinde getiren İslam ahlak ekonomisi, “sorumluluğu” ve “toplumsal genel iyiyi” ön plana çıkaran ekonomi anlayışıdır. Bu açıdan İslam ahlak ekonomisi, kavramsal temellerini geliştirmeye yönelik

aksiyomlara sahiptir. İslam ahlak ekonomisinin temel ilkeleri üzerinde durulan bu derste, aksiyomlar şu şekilde konuşulmuştur;

İlk aksiyom "Tevhid" ilkesidir ve bu ilkenin, İslam ahlak ekonomisinin diğer ekonomik sistemlerden ayıran ontolojik yanları bulunmaktadır. Tanrı'nın tekliği, birliği üzerine; O'nun muradını aramak ve yaratışına şahit olmak esasına dayanan bu ilke; "Varlık"ı dinamik, bir ve bütün olarak görmek gayretine dayanmaktadır. "Tevhid" ilkesi, Mehmet Asutay'ın çalışmalarından hareketle, ahlak sisteminin dikey boyutunu göstermektedir. İkinci aksiyom, "Denge ve Sosyallik" ilkesidir. Bireysel ahlak ve toplumsal denge gözetilen bu ilkede bireyler toplumda ve doğada varlıkların dengesini gözetmek zorundadır. Varlığı, var olduğu hâl üzere tutma ve koruma gayreti taşımaktadır. Bu, denge ve adaletin sağlanması için şarttır. Üçüncü aksiyom, "Adalet ve İhsan"dır. Bireyler özgür bir şekilde ve toplumsal yaşamda adalete, dengeye uygun bir şekilde hareket etmelidir. Bireylerin hür iradesi toplumsal dengeyi gözetmelidir. Dördüncü aksiyom, "Sorumluluk"tur. Sorumluluk, gönüllülük esasını üzerine düşünülmelidir. Sorumluluk, hür insanların alabileceği bir unsurdur. Kişi, hürriyetini de ancak "Tevhid" ilkesi içerisinde kavrayabilir. Kişi hürriyetini ancak Mutlak Hür'e (Vâhid'e) teslim ettiğinde hürriyetini tam anlamıyla kazanmış olur. Sorumluluğu da böylelikle edinmiş olur. Beşinci aksiyom, "Rububiye"dir. Rızkını, varlığın düzenliliğinin, evrenin

temel yasaının ilahi olduğu üzerinedir. İnsanın, âlemin, varlığın Rabbinin, terbiye edicisinin, koruyucusunun Allah olduğunu bilmek demektir. Altıncı aksiyom, "Tezkiye"dir. Arınma ve uyum ile gelişim göstermeyi esas alır. Bireyler tezkiye ile arınır ve toplumla, doğayla uyum içinde gelişme gösterir. Yedinci aksiyom, "İnsanın Allah'ın yeryüzündeki halifesi olması ve ahirette hesap verme sorumluluğunu duyması" ilkesidir. Bu ilke, toplumsal güven ve dayanışmayı oluşturur. Bu ilke ile sosyal sermaye şekillenir. Sekizinci aksiyom, "Şeriatın Amacı"dır. Gazali'nin tanımı ile şeriatın yükümlülüğü altında tüm insanlığın refahını sağlamak esası vardır.

Bu aksiyomlar, birbirini destekleyen, birbirine bağlı ve bütünlüklü bir anlayışın açılımıdır. İslam ahlak ekonomisi, bireylerin günlük yaşamlarının ve davranışlarının

temel kaynağını inşa edecek bu ilkeleri önemseydiği belirtilmiştir. İnsan refahı ve dolayısıyla toplumsal kalkınmayı sağlayacak olan şey, doğaya ve topluma yani varlığa adil olmakla ona uyumlu davranmakla mümkündür. İslam, bize bunun imkanını öğretmektedir. İslam, bir ekonomik sistemden ziyade çerçevesi belli alan çizmektedir. Bu alanda ahlaklı yaşamın imkanlarını misallerle (Kuran ve sünnet) göstermektedir. İnsan da bu çerçeve ve imkânlar içinde ahlak edinmektedir.

Genel olarak, bu derste, İslam ekonomisini ve İslam ülkelerinin ekonomik durumunu tartışmak için fıkhi tartışmaların ötesine gidilerek Ortodoks ve Heterodoks tartışmaları içeren geniş bir okuma yapılmaktadır. Böylece güncel ekonomi tartışmalarının İslam ekonomisi açısından değerlendirilmesine imkân tanınmaktadır. ■

İSLAMİ İLİMLERE GİRİŞ

İslami ilimler, İslam İktisat alanında çalışma yapmak isteyenlerin bilmesi elzem olan derslerden biridir. İlahiyat kökeni olmayan öğrencilere alana dair temel oluşturması açısından Abdullah KULUÇ hocamız tarafından verilmektedir. Böylelikle iktisat bilgisi olan öğrencilerin İslami ilimler dersini de alarak disiplinler arası bir perspektif kazanmaları amaçlanmaktadır. Dersin işleniş usulü bu perspektifin kazanılması için konu bağlamında ana akım iktisadın uygulandığı ile İslam iktisadı arasındaki farklılıklarına da değinilerek konunun anlaşılması sağlanmaktadır. İslam iktisadı, Allah'ın (c.c) emir ve yasaklarının ekonomik yapı içerisinde uygulanmasıdır. Bundan dolayı kendine has kuralları ve de öğretileri vardır. Ekonomide uygulanacak olan kuralların temel ilkesi yapılan akitlerde bir belirsizlik olmaması ve sadece bir tarafın menfaati ile sonuçlanmamasıdır. Bu ilkeler ışığında kurulan akitlerde faiz yer almamaktadır. Faiz borçlu olan kişinin "paranın fırsat maliyeti" sebep gösterilerek borçlunun fazladan para ödemesi ve borç verenin de emek sarf etmeden kazanç elde etmesidir. Nitekim yukarıdaki ilkeler doğrultusunda faiz bir tarafın kazancı olarak şekillenir. Toplumdaki belli başlı kesimlerin sürekli faizli borç vermesi sonucu da borç veren ile alan kesimin gün geçtikçe aralarındaki sınır keskinleşmekte ve sonrasında da toplumdaki kesimlerin genel refahında uçurumlar oluşturmaktadır. İslam iktisadı her insanın bu

dünyada ekonomik olarak belli bir refahının gözetilmesi için paranın belli bir yerde toplanması yerine dağıtımına öncelik vermiştir. Bu amaçla İslam iktisadındaki akitlerden biri "müdâra"dir. Emek-sermaye ortaklığı olarak bilinen bu akit, her iki taraf da sorumluluk almaktadır. Zarar durumu olduğu vakit tarafların ortaklık için koyduğunu kaybetmektedir. Böylelikle akit sadece bir tarafın kazancı/zararı üstlenmemesini sağlamaktadır. Bu ortaklıkların tarımda olması "müzarara" olarak adlandırılmaktadır. Diğer türlü sadece borç verilmesi söz konusu ise "karz" geçerli olmaktadır. Böyle bir akitte borcun miktarında değişiklik olmamaktadır. Nitekim borçlu borcun ifasını yapamıyorsa da borç verenin bu durumu sadaka olarak düşünmesi tavsiye edilir. Karşılıklı güven esaslı kurulan bu akitlerin birisi de murabaha'dır. Murabaha bugünkü kullanımından ziyade literatürde "klasik murabaha" olarak tanımlanan akitte satıcının ürünün maliyetini ve üzerine eklediği kârı söylemesi ile şekillenmektedir.

Sonuç olarak İslam iktisadı beslenmiş olduğu kaynaklar ile birlikte ortaya koyduğu düşünce, sistemin devamlılığı için değil bizatihi insanlar için gerekli olan politikaları icra etmektedir. Bu yüzden de gerek ekonomik gerekse diğer disiplinler arası perspektifte insanlar arası ilişkileri zedeleyecek olan her türlü eylemin de Allah'ın rızasından uzak olacağı bildirilmektedir. ■

KUR'AN - SÜNNET VE EKONOMİ

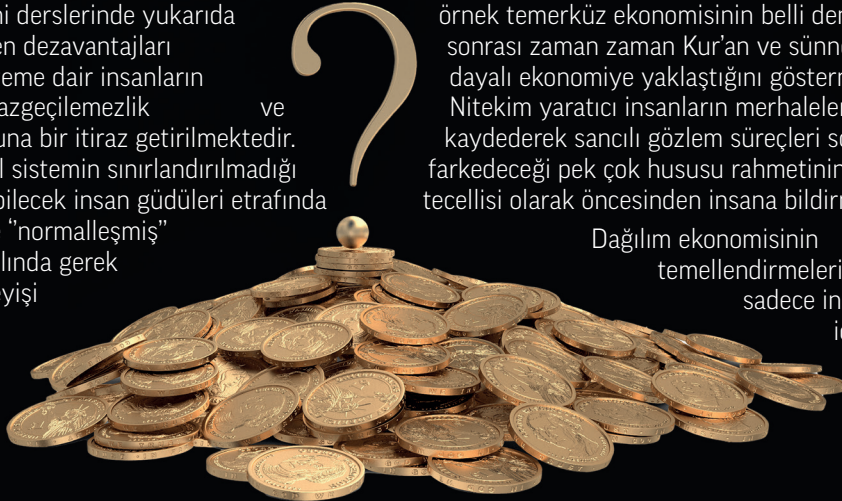
Maruf Vakfı ekonomide daha adil ve hakkaniyetli bir alternatifi mümkün olduğunu somut temellendirmelerle ortaya koymak adına çalışmalarını sürdürüyor. Kaynağını Kur'an ve Sünnetten alan Dağılım Ekonomisinin aksine Temerküz (Konvansiyonel) Ekonomisinin, ekonomik gücü belli merkezlerde toplamasının asimetrik dağılım ve tüketimin sebebi olması yanında bireylerin ekonomik ve politik katılımlarını ciddi ölçüde pasifize ettiğini gözlemlemekteyiz. Nitekim orantısız güç dağılım sebebiyle toplumun büyük kesimini küçük zümreler yönlendirmektedir. Bireyler ise bu durum sebebiyle merkezler karşısında varlık alanı bulamayacağı endişesi taşımaktadır. Üstelik sermaye merkezli anlayışın kârın maksimize edilmesini yegâne hedef sayarak geliştirdiği yöntemler toplumu kırılğan ve kutuplaşmış bir hale getirmekle aslında geniş projeksiyonda ekonomik tehlikelere ve toplumsal çatışmalara sebep olmaktadır.

Maruf Vakfı nezdinde yüksek lisans ve doktora öğrencileri ile yapılan Kur'an, Sünnet ve Ekonomi derslerinde yukarıda bir kısmı izah edilen dezavantajları haiz ekonomik sisteme dair insanların zihnine yerleşen vazgeçilemezlik ve mutlaklık illüzyonuna bir itiraz getirilmektedir. Zira konvansiyonel sistemin sınırlandırılmadığı takdirde yıkıcı olabilecek insan güdülerini etrafında kurumsallaşmış ve "normalleşmiş" olmasına karşın aslında gerek normları gerek işleyiş bakımından insan doğasına ciddi zararlar veren

anormal bir sistem olduğu gözlemlenebilir hale gelmiştir. Bu anlamda kapitalist anlayışa bilhassa sosyalist düşünürler önemli ve büyük ölçüde haklı eleştiriler getirmiştir. Ancak onlar da aslında sermaye yerine salt emeği yerleştirmeleri ve pratiklerinde devletin tüm güç merkezlerini tek elinde toplaması sonucu farklı dengesizliklere ve uçurlara sebep olması sebebiyle haklı eleştirilerine rağmen her yönüyle makbul bir sistem ortaya koyamamıştır. Zira eşitlik mutlak manada adaleti ve hakkaniyeti ifade etmemektedir. Bu anlamda dağılım ekonomisinin eleştirisi sermayeye değil sermayeyi merkeze alarak salt sermaye odaklı geliştirilen düşünceye yönelmektedir.

Temerküz ekonomisi savunucuları bizzat kendileri de ortaya çıkan problemlere karşı birtakım eleştiriler getirmek suretiyle bir nevi yeni yamalar ekleyerek sistemin devamlılığını sağlamayı hedeflemektedir. Örneğin müdahalenin hiç olmaması gereken kendi kendini regüle eden piyasa anlayışı rekabeti koruma zarureti gerekçesiyle eleştirilerek dönüştürülmüştür. Bu örnek temerküz ekonomisinin belli deneyimler sonrası zaman zaman Kur'an ve sünnete dayalı ekonomiye yaklaştığını göstermektedir. Nitekim yaratıcı insanların merhaleler kaydederek sancılı gözlem süreçleri sonunda farkedeceği pek çok hususu rahmetinin bir tecellisi olarak öncesinden insana bildirmiştir.

Dağılım ekonomisinin temellendirmelerinin sadece inananlar için

değil inananlar için dahi kapsayıcı yapıda olması gerekmektedir. Zira onun temelleri Alemlerin Rabbi olan Allah ve kıyamete kadar gelecek tüm toplumlara peygamber olarak gönderilen elçisi olduğuna göre buradan kaynaklı bir ekonomik anlayışın global kapsayıcılığa sahip olması gerekmektedir. Ancak pratik uygulamaları ile görünür olsa da bu anlayışın teorileştirilmesi ve sistematize edilmesi süreci oldukça geç başlamış olup hala önemli ölçüde çalışma gerektirmektedir. Kur'an, Sünnet ve Ekonomi derslerinde bu bağlamda kapsayıcı hipotezlerin ortaya çıkarılması maksadıyla çalışılmaktadır. Toplumda dağılımın dengelenmesi üzerine kurulu ekonomik anlayışın oluşturacağı güven ve katılımcılık önerilen sistemin en mühim faydalarındandır. Fayda-maliyet analizine ahiretin dahil edilmesinin çevreye ve topluma gözlerini yumarak bencil bir şekilde salt kâr peşinde koşturmanın önünde engel teşkil ettiği açıktır. Bunun yanında sermaye ve gücün dağılımıyla girişimciliğin artması ve tüketim imkanlarının toplumda yaygınlaşması ile erdemli davranışlar ile elde edilecek somut kârın analiz edilmesi sonucu ortaya çıkan tablo gerek bireyler bazında gerek toplumsal bazda oldukça iç açıcı ekonomik sonuçlar barındırmaktadır. Bu kapsamda Maruf Vakfı; tevhit, adalet, bireysel özgürlük, farz, rubûbiyet, tezkiye, ihsan ve mekasidü'l şeria aksiyomları etrafında şekillenen (Asutay, 2014: 14-17) alternatif bir ekonomik anlayışın ortaya konulması, uygulanması ve sürdürülebilirliğinin sağlanması için çalışmalarını sürdürmektedir. ■

KAYNAK

Asutay, M. (2014; Haziran 8-12). Islamic Moral Economy Foundations of Islamic Finance [Conference Presentation]. Islamic Finance Summer School, İstanbul. <https://tkbb.org.tr/Documents/Yonetmelikler/ASUTAY-SZ%20IFSS%202014.pdf>

Fatma Nur ŞAHİN

İstanbul Üniversitesi İktisat Doktora Programı
Maruf Vakfı Araştırmacısı

EKONOMİ VE AHLAK

Dr. Hakan Kalkavan tarafından yürütülen Ahlak ve Ekonomi dersi, doktora öğrencilerine yönelik olarak verilmektedir. 2020-2021 eğitim döneminde işlenen Ahlak ve Ekonomi dersinin devamı niteliğindedir. Ahlakın ne olduğu/olması gerektiği gibi temel sorgulamalar ve okumalar zemininde inşa edilen dersin ikinci kısmında ahlakın iktisat ile bütünleştiği metinler ve tartışmalar ele alınmaktadır.

Bu doğrultuda sırasıyla iktisadi antropoloji, değiş tokuş biçimleri, paranın ilk şekilleri ve ilk sikkeler gibi konular ele alınmıştır. İşlenen dersleri sırasıyla kısaca gözden geçirirsek; geçim sanatının şekilleri üzerinden yapılan çözümlenmelerle iktisadın antropoloji ile olan ilişkileri anlaşılmasına çalışılmıştır. Değiş tokuşun ilk örneklerinin hediyeleşmeler olarak ortaya çıkması, az nüfuslu ilkel toplulukların birbirleri ile tanışması ve ticari ilişkilerin başlangıcı olarak ele alınabilir. Paranın pres edilmiş çay, kakao taneleri, darı, deniz kabukları gibi çok farklı şekillerde olduğunu okuduğumuz metinlerde ise

henüz en kullanışlı hale bürünmeyen bir metanın doğuşunun süreçlerini tartışmış bulunmaktayız. Gelişen ilişkiler ve ortak bir birim bulma arayışı paraya duyulan ihtiyacı bizlere göstermiştir. Oluşan bu ortak birimle ticaret gelişmiştir.

'Ahlak' okumalarının üzerine inşa edilme arzusu güdülen tarihsel süreç, şu aşamada işlenen konu açısından yerini İlm-i Tedbir-i Menzil ve Oikonomia olarak klasik metinlerde kendisine yer edinen 'ev yönetme sanatı'na bırakmıştır. Bu kavramla birlikte ahlak ve iktisadın bahsettiğimiz bütünleşmiş dünyasına giriş yapılmıştır. Dersin tamamından hedeflendiği anlaşılana da seküler ayrımlar bombardımanına tutulmuş olan zihinlerimizin meselelere daha bütüncül bakmasını sağlamaktır. Bu minvalde söylenebilir ki ahlak ilmi, iktisadi dünyamızın tüm veçhelerine nüfuz etme kabiliyetinde olmalıdır. İlmî çalışmalarımız da bu bakış açısı doğrultusunda oluşmalıdır. ■

MUSTAFA CEYLAN

Istanbul Medeniyet Üniversitesi İktisat Yüksek Lisans Programı
Maruf Vakfı İEE Yüksek Lisans Programı

SOSYO-PSİKOLOJİDEN TÜKETİM TOPLUMUNA

Modern ekonomik yapının ve kapitalizmin, miladı sanayi devrimi olduğu söylenebilir. Sanayi devrimi ile birlikte yerel ölçekteki üretim küresel ölçekte bir üretim boyutuna ulaşmıştır. Bunun sonucunda iktisadın temel varsayımlarından “her arz kendi talebini oluşturur” düşüncesi meydana gelmiş ve kitlesel üretimin karşılığı olarak kitlesel tüketim başlamıştır. Bu tüketim talebinin kendisi yeni bir toplum türünü oluşturmuştur. Tüketim toplumu¹ olarak tanımlanan bu yeni toplum türü, bireylere tüketim alışkanlığı

kazandırarak kitlesel tüketim kültürü oluşturmuştur.

Tüketim toplumun ana karakteristik özelliği “ben”in merkezde yer almasıdır. Nitekim insanlığın “ben” keşfi modern zaman dilimlerine denk gelmektedir. “Ben” keşfi ile bireylerin cemaat ya da topluluk içerisindeki bir parçaya tekabül ettiği şeklindeki düşünceden bireylerin bir araya gelerek bir toplumu oluşturduğu (universitas vs. societas) düşüncesine geçilmiştir. Bu düşünce farklılığı sadece toplum-birey arasındaki ilişkinin değişmesini sağlamamış aynı zamanda bireyin muhtevası hakkındaki tartışmalara da zemin hazırlamıştır. Tartışmaların merkezinde yer alan psikanaliz çerçevesinde bireyin özünü oluşturan etmenlere dair algı iki aşamalı olarak gerçekleşmiştir.

Bu aşamaların ilki Sigmund Freud'un önderliğinde 1930-1950 yılları arasındaki popüler olan Freudyan görüşü kapsamaktadır. İkinci aşama ise 1950lerde başlamış ve günümüzde hala ciddi bir nüfusa sahip olan Wilhelm Reich'in önderliğindeki anti-Freudcu topluluktur. “Ben” insanın özü oranınca önce kötü olarak algılanmış ve insanların bunu baskılaması gerektiği düşünülmüştür. Freud insanın bilinçdışıdaki² dürtüleri ile hareket ettiğini bu yüzden de bu dürtülerin toplum açısından ne denli tehlikeli olduğunu

¹ Roach, Goodwin & Nelson, Consumption and Consumer Society, 2019 Global Development and Environment Institute, Tufts University

² Bilinçdışı kavramı kullanılması tercih edilmiştir.

söylemiştir. I. Dünya Savaşı ve ardından Nazilerin ortaya çıkması Freud'un düşüncesine kanıt niteliği taşıyan olaylar olarak zikredilmiştir. 1950'lerden sonra bu durum tam tersine dönmüş ve "ben"i oluşturan irrasyonel arzu ve duyguların aslında özü itibarıyla iyi olduğu vurgulanmıştır. Netice itibarıyla "ben" in toplum için özgürce var olması gerektiği düşünülmüştür. Bu dönemde yaygınlık kazan toplu terapiler ile bireyin içindeki her şeyi açıkça dile getirmesi amaçlanmıştır. Her iki düşüncede de bireylerin bilinçdışlarının dışarıdan etki ile yönlendirilebileceğini varsaymaktadır. Bu düşünceler ışığında ortak olan durum da bireylerin bilinçdışının manipüle edilebiliyor olmasıdır.

1930'lu yıllardan itibaren bireylerin bilinçleri manipüle edilmeye başlanmış ve bu manipülasyonlar ekonomik sistemde de yer almaya başlamıştır. Öyle ki sermaye sahipleri satılmayan bir ürünün satışının artması için psikanalistlere başvuruyorlardı. İlk manipülasyon hareketi kaynaklara göre Edwards Barneys tütün satışlarını artırmak için kullandığı propaganda yolu ile ABD'de tabu olan kadının sigara içmesi artık bir tabu olmaktan çıkmış ve bu propaganda ile kadınların sigara tüketimi artmıştır. Bundan sonraki süreçte bilinçdışında kalmış olan gizli arzu ve duyguların manipüle edilmesi siyasi ve ticari bir yöntem olarak gelmiştir. 1950li yıllarda Reich önderliğinde psikanalistler, insanın ya da bilinçdışının iyi olduğunu; bu yüzden baskılamak yerine açığa çıkarılması gerektiğini savunmuşlardır. Beklenenin aksine bu bir özgürlük getirmek yerine daha da

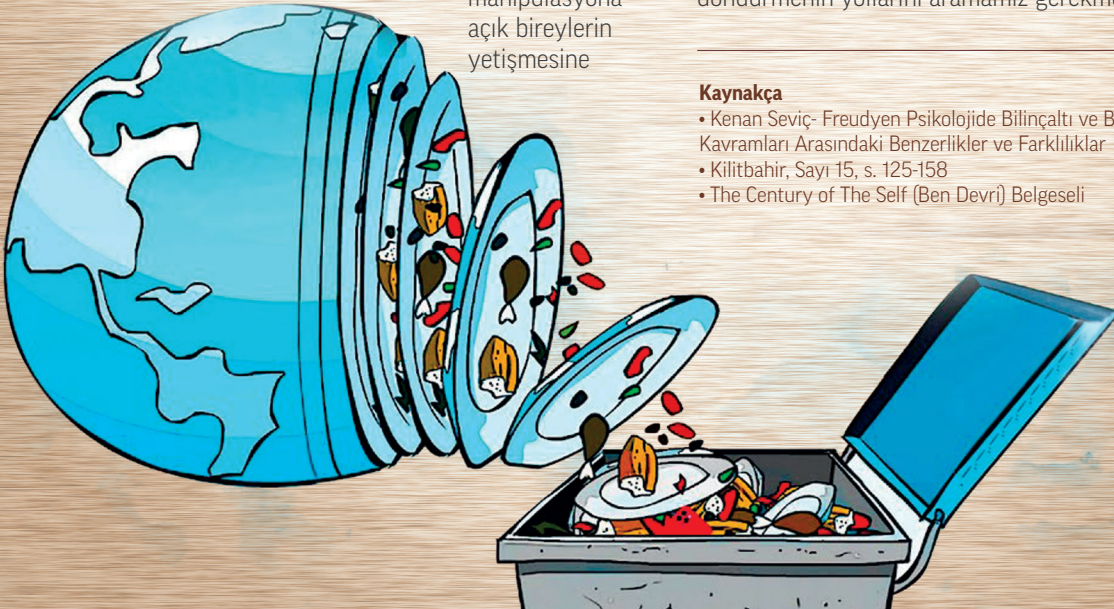
manipülasyona açık bireylerin yetişmesine

sebebi olmuştur. Bireyler, yeni bir sosyo-psikolojik perspektif kazanarak artık bulunduğu sınıfın değil sadece kendi yaşam standartlarının veya kendi arzusunun yerine getirilmesini istemeye başlamıştır. Bunun sonucunda ortaya çıkan toplum mefhumu ise psikanalistlerin yönlendirmesiyle, bireylerin kendilerine birer kimlik kazandırdığını düşündüğü diğer bir ifade ile kendilerini tamamlayacak ürünlerin satışının artırılmasını talep eden bir topluma dönüşmüştür. Bu nedenle yapılan reklamlar daha doğrusu manipülasyon aracı olan kitlesel araçlar da bilinçdışına mesaj göndererek tüketime yönlendirmektedir. Oluşturulan tüketim istenci, bireylerin politik konulardaki bakışını da etkilemiştir. Böylelikle bireyler buldukları yerin politik anlayışını da değiştirmeye başlamış ve bireylerin kendilerini oluşturacak ürünlerini aldığı sürece bilinçdışındaki irrasyonel duygunun harekete geçmediği ve bireylerin mutlu olduğu düşüncesi politikacılar arasında da kabul görmüştür. Bu olaylar silsilesi bize göstermektedir ki modern demokrasi kapitalizm üzerinden inşa edilmektedir.

Tarihi serüvenden de görüldüğü üzere toplumların sosyo-psikolojik yapısı zamanla maddeci/materyalist bir bakış açısına indirgenmekte ve bu durumun insanların mutluluğu için yeterli olduğu algısı hâkim olmuştur. Bireyleri özgürleştirme adı ile yola çıkan bu süreçte zaman içinde "ben" in bireyi istilası ile bireyin çok boyutlu yapısı (ruhu, aklı/zihni, bedeni) tek bir perspektiften incelenmeye başlandığı görülmektedir. Bugün ise bireyleri tekrardan "anti-itemsel" kimlik inşasına döndürmenin yollarını aramamız gerekmektedir. ■

Kaynakça

- Kenan Seviç- Freudyen Psikolojide Bilinçaltı ve Bilinçdışı Kavramları Arasındaki Benzerlikler ve Farklılıklar
- Kilitbahir, Sayı 15, s. 125-158
- The Century of The Self (Ben Devri) Belgeseli

ESMA NUR ATASOY

İZÜ Uluslararası Finans ve Katılım Bankacılığı Yüksek Lisans Programı
Maruf Vakfı İEE Yüksek Lisans Programı

KİMLİK BUNALIMINDAKİ İNSANA TRANSHÜMANİST MÜDAHALE

İnsan felsefesi, tarihsel süreç boyunca insanı analiz etmek ve anlamak üzerine bina edilen çalışmalardan oluşarak gelmiştir. (Canatan, 2018) Çeşitli bedensel ve bölgesel farklılıklara rağmen insan tanımında her zaman bir öz arayışı bulunmaktadır. Ancak son dönemlerde teknolojik gelişim ve bilişsel evrim ile karakter aşınmasına uğrayan insan, öz arayışını unutup; süreç ilerledikçe varlığını sorgu çemberinde bulmuştur. Bireyin yaşadığı kimlik bunalımı küreselleşme ve bireyselleşmenin ortaklaşa oluşturduğu gerilim hattının ürünü olarak dışa vurmakta; bunalımın doğurduğu varlık kargaşası, bedensel ve bilişsel zafiyet inancı, kendini dini yaşam, cinsel yönelim, yaşam tarzı vb. konularda da müdahaleye açık hale getirmektedir. (Bauman, 2018) Müdahale faaliyetlerinde ise, birçok nanoteknolog, genetik mühendisi ve sinirbilimci devreye girip, insan biyolojik bedenini metalaştırarak üzerinde çalışmalar yapmaktadır. Burada özellikle belirtmek gerekir ki nanoteknoloji bilimi kritik öneme ve

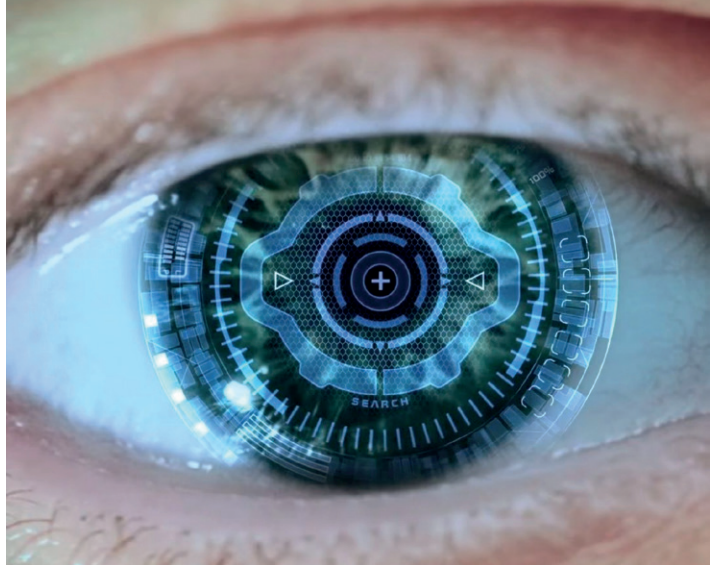
tehlikeye sahiptir. Çünkü nanoteknoloji, atomların dizilimini değiştirerek madde yapısında geniş ölçekte bir hakimiyet çabasını hedeflemektedir. (Bostrom, 2003) Bahsedilen çalışmaların hizmet ettiği hedefte, mevcut insan ile post-insan arasında bir geçiş süreci olan Transhümanizm akımı yer almaktadır. Transhümanizm, yaratılış itibarıyla insan fitratının sabit ve değiştirilemez olduğu fikrine karşın gelişen bir düşünce biçimidir. Sınırsızlık temellendirmesi ile insan doğasının yapay zekâ, nanoteknoloji, gen terapisi vb. teknolojik ve biyolojik çalışmalarla değiştirilebileceği ve yüklemeye yapılabileceği iddiasını taşımaktadır. Bu çalışmalarla süper zekâ, süper uzun ömür ve süper mutluluk dünyası yüklemeleriyle donatılmış bir trans-insan oluşturma gayesi gerçekleştirilmek istenmektedir. (Bostrom, 2005) Transhümanist düşüncenin sorgu mekanizması, kişilerin dini inanç ve geleneksel yaşama olan bağlılıkları noktasındadır.

Mevcut dünya düzeninde anlam ile gerçeklik ilişkisi zedelenen insan, zihinsel durumunda da

yıpranmışlık içerisinde. Dünyada insan varlığını anlamlı ve önemli kılan hususlardan ikisi, beden ve karakter farklılıklarıdır. Beden ve karakterin bir araya gelmesiyle şahsiyet kavramı oluşmaktadır. Şahsiyet; kişinin genetik faktörleri ve bulunduğu çevrenin etkileşimi ile oluşan davranışların uyumlu bir birliktelik halidir. İyi ve kötü olarak sınıflandırılan özelliklerin bütünü şahsiyette toplanmaktadır. Şahsiyetin üzerinde şekillendiği yaratılış sırrı olan fitrat ise; "fatr" kökünden türemiş olup, "yarmak, ikiye ayırmak; yaratmak, icat etmek" anlamlarına gelmektedir. Yaratılış gereği insanlarda fitrat farklılıkları söz konusudur. İslam Hukuku, bazı zorunlu maslahatlar ile insan fitratı ve şahsiyetini koruma altında tutmaktadır. Bu hususlar, din, nesil, can, mal ve akıl durumunun korunmasından oluşmaktadır (Hökeleki, 1996) lakin Transhümanizm akımının insan fitratı hakkındaki ana düşüncesi; yokluğu ve sürdürülebilir bir yapı olmadığı yönündedir. İnsanın varoluş durumunun yaratılış temelinde sınırlandırıldığını, geliştirilmesi yönünde ise toplumdaki dini ve ahlaki normların engel teşkil ettiği savunmasını yapmaktadır. Transhümanizm de kişisel kimlik, karakter aşımının olumlu yönde olmasıyla göz ardı edilerek, korunması gereken bir unsur olmaktan çıkmaktadır. Beden veya karakterden vazgeçiş, yeni değerler karşılığında mümkün görünerek kişiyi tatmin etmeli düşüncesindedir. Transhümanistler, bilişsel ve fiziksel gelişim arttıkça, trans-insan olma gayreti de alternatif olarak kalmayıp gönüllü bir tercih olma yolunda ilerlemelidir tezini savunmaktadır. Aynı zamanda Transhümanizm, insanın duygusal durumları hakkında yetersiz bir seviyede olduğunu, mevcut insan durumundan daha fazla değerler bütünü olduğunu dile getirmekle beraber, dönemsel yaşanan ruhsal dengesizliğin de yaratılıştan geldiğini söylemektedir. (Bostrom, 2020)

Transhümanizm akımının savunması, biyolojik, psikolojik, etik vb. alanlarda birçok sorunsalı da beraberinde getirmektedir. Bunlardan bazılarını şu şekilde sıralamak mümkündür;

- Biyolojik ve değersel sınırları aşılabilir varlık, insan kavramı/bedeni olmaktan çıkacak mı?

- Trans-insan için öz kimlik tanımının ölçüsü neye ve kime göre düzenlenecektir?
- Yaşam-mutluluk-zekâ üçlemesinde tasarlanan kapasite nedir?
- İnsan geliştirme çalışmalarının artması etik sınırları ihlâl eder mi ve ne ölçüdedir?
- Sosyal eşitsizlik derinlik kazanarak anarşi oluşturamaz mı ya da çözüm önerisi mevcut mudur?
- Gen terapisi ile değiştirilen bir nesil nasıl gelişim gösterir?

Şeklinde daha birçok soruyu sıralamak mümkündür. Kısacası Transhümanizm akımının insana bakış açısı problemlidir, ölçsüz ve meta temelindedir. Ancak özellikle belirtmek gerekir ki, son yıllarda transhümanizmin düşünsel bir durumdan çıkmasının sebebi, yapay zekâ destekli teknolojik devrimin yaşanmasıdır. Transhümanistler, insan düşünce ve davranışlarını teknolojik değer ölçüsünde dikkate almaktadır. Kendi hayatını yaratabildiği ve planlayabildiği ölçüde gelişimini kabul etmektedir. Özerklik olgusu, görüldüğü üzere transhümanistlerin temel motivasyonlarından biridir. Bu yüzden yapılan insan geliştirme çalışmalarında biyolojik ve değersel yaratılış sınırı, öz kimlik önemi, insan ile trans-insan arasındaki farktan ötürü yükselen anarşiyle beraber sosyal eşitsizlik oluşturma ihtimali, ekolojik çeşitliliğe zarar verme, insan ilişkileri gibi unsurlar göz ardı edilmektedir. Trans-insan olma yolundaki mali yükümlülük

hakkında da net bir açıklama sözü konusu değildir. Transhümanist gündem, uluslararası medya ve akademide oldukça yoğun bir şekilde devam etmektedir. İnsan genetiğini hedef almak, birçok etik ve yaşamsal problemi de beraberinde getirecektir. Bu tartışmalar arasında bizi asıl ilgilendiren kısım, Müslümanların konumu ve korunması olacaktır. Transhümanist kavram ve gelişmeler, yakın gelecekte özellikle İslam dininin çözümüyle gereken önemli meseleler arasında yer alacaktır.

Pearce, transhümanist gelişim de engel olarak gördüğü ve kabul etmediği durumları dini bağlılık, batıl inançlar ve hoşgörüsüzlük olarak sınıflandırmaktadır. (Pearce, 2020) Bu açıklamadan hareketle dindar ve geleneksel yaşam tarzına bağlı olan insanların transhümanizme karşı çıkma sebepleri nelerdir? Niçin dini inanışlar transhümanist hareketin karşısında durmaktadır? Söylenebilecek ilk cevap; transhümanist düşüncenin insana özerklik ve yaratım iç güdüsü ile hareket etmesini sağlamasıdır. Bireyselleşme ve özgürlük denklemini kuran düşünce tarzı, yaşamı düzenleyici rolünü üstlenmek istemektedir. Özellikle ölümsüzlük arzusu, en önemli iddialarındandır. Trans-insan dünya yaşamında en yüksek fiziksel, bilişsel ve psikolojik donanımları dileyerek ölümsüzlük arzusu taşıırken, insan İslam'ın şartlarından olan ahiret gününe iman ile bu arzudan ölüm ve kader bilinciyle uzakta durmaktadır. İslam, insana der ki: "Her ümmet için belirlenmiş bir ecel vardır."(el-A'râf 7/34) ya da ölümden kaçarak dünya yaşamında kalıcı olmak isteyenlere de "Allah, eceli geldiğinde hiçbir kimseyi asla ertelemez"(el-Münafikûn 63/4) şeklinde buyurmaktadır. Bununla birlikte belirtmek gerekir ki, Rıza-i İlahî'nin yerine bilimsel ve teknolojik çabalar, insan doğasının yerine de kendi kendine tasarım gücüne sahip yapay zekayı yerleştirme gayesi vardır. İnsanın yaratım serbestliğine sahip olması, kader inancını aşan bir durumdur. (Bauman, 2018) Bu yaklaşım insana tanıdığı sınırsız özerklik ile İslam'da kendine yer bulamamaktadır. Müslüman bilincindeki sorumluluk duygusu, şahsına ve çevresine yönelik şekillenmekte ve transhümanist tasarımlarla bu duyguya yer kalmamaktadır. Çünkü insan sadece

moleküler, psikolojik ve sosyolojik bir varlık değildir. Transhümanizm, insanın ahlaki ve hukuki sınır ve yaşantısını dikkate almayarak, sorumluluk ve dayanışma gibi unsurları yok edebilme riski oluşturmaktadır. (Şişman, 2020) İslam, insanı trans-insana geçişte nasıl koruyabilir sorusunu yönelttiğimizde karşımıza dinin hükümleri ile sarılmış bir koruma çemberi çıkmaktadır. İslam'da fitrat ve şahsiyet olguları, manevi tatmin, kanâat-sabır-şükür-nasip kavramları, sonlu bir dünya bilinci, iyi-güzel davranış ve fikir silsilesi, tebliğ kültürü, akıl-kalp bütünlüğü gibi kaideler ayet ve hadisler çerçevesinde insanın hayatına yön vermekte ve onu dünyevi arzu ve isteklere karşı korumaktadır. Yaratıcılık iddiası ise şirk sayılırken, insan kaderi için de en tehlikeli düşüncedir. Transhümanist düşünce, insanın yaratılış halini kusurlu ve eksik görerek, bilimsel ve teorik çalışmaları ile insanlığın bilincine daha mükemmel olma şüphesi atma gayretindedir. İnsanlık için teknoloji öncülü yerine, teknoloji için insanlık tasarısı yapmaktadır. Beden mülkiyetinin bilim ve teknolojinin yönetiminde olması gayreti de hedefleri doğrultusundadır. İşte bu sebeple gen seçiminden tasarım bebek konusuna, moleküler nanoteknolojiden nöro-çiplere kadar her türlü biyolojik ve teknik yönden konunun incelenmesi gerekirken; felsefi, psikolojik, dini ve sosyolojik boyuttaki sonuçları da tartışılmalıdır.

Kaynakça

- Bauman, Z. (2018). Bireyselleşmiş Toplum . İstanbul : Ayrıntı Yayınları.
- Bostrom, N. (2003). The transhumanist FAQ. World Transhumanist Association: <https://www.nickbostrom.com/views/transhumanist.pdf> adresinden alındı
- Bostrom, N. (2005). Ethical Issues For The Twenty-First Century. Philosophical Documentation Center Press, 3-14.
- Bostrom, N. (2020). Human genetic enhancements: a transhumanist perspective . In The Ethics of Sports Technologies and Human Enhancement, 339-352.
- Canatan, K. (2018). İnsan Felsefesi. İstanbul: Beyan Yayınları.
- Hökelekli, H. (1996). Fitrat. İslam Ansiklopedisi, 13, 47-48. İslam Ansiklopedisi: <https://islamansiklopedisi.org.tr/fitrat> adresinden alındı
- Pearce, D. (2020, Ekim-Kasım). Transhümanizm ve Gelecek. (S. Bilir, Röportaj Yapan)
- Şişman, N. (2020). Kaderle Tasarım Arasında: Yeni İnsan. İstanbul: İnsan Yayınları.

BEYTULLAH DALAY

Marmara Üniversitesi İktisat Tarihi Yüksek Lisans Programı
Maruf Vakfı İEE Yüksek Lisans Programı

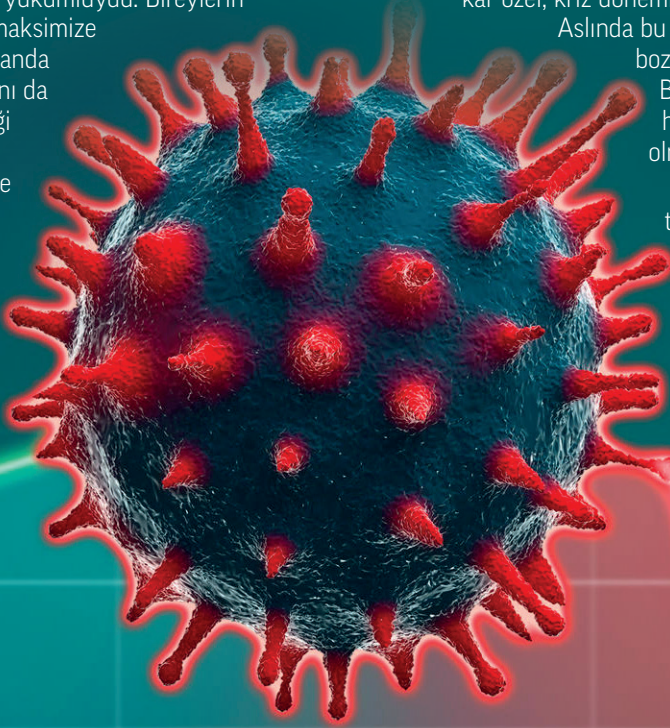
PANDEMİDE EKONOMİ YÖNETMEK

Devletin piyasadaki varlığı Klasik İktisat Okulundan günümüzde hâkim iktisadi anlayış olan Neo-liberalizme kadar tartışılmıştır. Devlet müdahalesinin minimum olduğu bir piyasada “aktörlerin ekonomik faaliyetlerinde serbest olmaları gerektiği” düşüncesi hakimdi. Devlet burada ekonomi faaliyetlerin sürdürülebilmesi için manipülasyonlara veya tekelleşmeye karşı gerekli tedbirleri almakla yükümlüydü. Bireylerin kendi çıkarlarını maksimize ederken aynı zamanda toplumun faydasını da maksimize edeceği anlayışı herhangi bir kriz döneminde geçerliliğini kaybeden bir anlayıştır. Kriz dönemlerine bakıldığında

kısaca şöyle açıklayabiliriz: Sürekli fiyatları artan ürünler ve yeterli miktarda geliri olmayan bireylerin ihtiyaç duydukları malların tedarikinde sorun yaşamaları. Böyle bir durumda piyasanın beklentisi devletin ekonomiye müdahalesi ile krizin çözülmesidir. Peki devletin kriz dönemlerinde piyasada bulunan aktörleri kurtarma çabası şöyle bir düşünceye sebep olmaz mı? “Kriz öncesi kar özel, kriz döneminde ise zarar kamusaldır”.

Aslında bu düşünce ekonomideki bozuk işleyişi göstermektedir. Bu durum toplumdaki huzurun bozulmasına sebep olmaktadır.

Pandemi dönemlerinde tüm dünyada atılacak adımlar konusunda belirsizlikler yaşanmaktadır. İnsanlar bu süre zarfında dış dünya ile olan bağlantıları zayıflayacağı düşüncesine kapıldıkları için tedbirlerini artırırlar.

Yüksek gelire sahip kişiler bu süre zarfında evlerinde yaptıkları gıda ve hijyen ürünleri stokuyla dış dünya ile olan temaslarını minimum seviyede tutmaya çalışırlar.

Ancak düşük gelirli insanlara bakıldığında dünyada Covid-19 kaynaklı ölümlerin arttığı süreçte ihtiyaçlarını karşılamak için risk alarak işe gitmek zorunda kaldılar. Böylece pandemide toplumdaki eşitsizlik özellikle sokağa çıkma yasaklarının olduğu dönemlerde kendini net bir şekilde gösterdi. Bu durum sağlık, eğitim ve ürünlerin tedarikinde yaşanan sıkıntılardan anlaşılabilir.

Covid-19 döneminde sağlık sisteminin özel sektörün elinde değil de devletin elinde olması gerektiği anlaşıldı. Özellikle kapitalist ülkelerde sağlık sisteminin özel sektörün elinde olmasından dolayı insanlar bu sıkıntılı süreçte en ufak Covid belirtilerinde tedbir amaçlı hastaneye gittiklerinde bile belirli bir ücret ödemek zorunda kaldılar. Ancak ekonomik durumu buna müsait olmayanlar ise herhangi bir belirti ya da sağlık sorunları yaşadıkları zaman hastaneye gidemedikleri için bu durumdan olumsuz etkilendiler. Dünyanın en büyük ekonomisine sahip ABD'ye bakıldığında evsizler başta olmak üzere alt tabaka sınıf için pandemi, kendi başlarının çaresine bakmaları gerektiği bir durum olarak tanımlanabilir. Bu insanlar ne sağlıkları için hastaneye gidebilecek duruma ne de kendilerini dış dünyadan izole edebilecekleri bir eve sahiplerdi. Devlet gereken adımları zamanında atmadığı için sonradan sağlanan maddi destek de ciddi bir anlam ifade etmedi. İngiltere'ye baktığımızda Malthus'un düşünceleri hala geçerliliğini koruyordu. Malthus'un geleneğini devam ettirme çabası, sosyo-ekonomik durumu düşük olan vatandaşları düşünmek yerine sürü bağışıklığı mantığı ile bu sorunu çözmeye çalıştı. Ancak bu durum kabul edilebilir

bir anlayış değildir. Çünkü kapitalist sistemde her zaman toplumun küçük bir kısmı zengin olurken geri kalan kısmı ise asgari seviyede hayatta kalma mücadelesi vermektedir. Sağlık sektörünün devletin elinde olduğu ülkelere bakıldığında batıdaki gibi bir süreç yaşanmadı. Örneğin Türkiye'ye bakıldığında sağlık sisteminin devlet elinde bulunması özellikle maddi durumu iyi olmayan vatandaşların herhangi bir sorun ile karşılaştığında sağlık sisteminden yararlanma imkânı sağlamaktadır. Bu durum bizlere paternalist (halk arasında devlet baba) devlet mantığını hissettiren bir davranıştır. Türkiye'de devlet Covid-19 ile mücadele kapsamında HES (Hayat Eve Sığar) uygulamasını hayata geçirdi. Bu uygulama ile halk, telefonları üzerinden çevresinde kimlerin korona virüs kapmış olduğunu veya bulunduğu noktanın ne kadar güvenli olduğunu görebiliyor ya da uygulama üzerinden sağlık durumları hakkında test de olabiliyorlardı. Çin'de ise, Covid-19 vakalarının ortaya çıktığı ilk günlerden itibaren çok sıkı politikalar uygulanmıştır. İnsanlar herhangi bir risk durumuyla karşılaştıklarında ya evlerinde karantinada kalıyor ya da hastanelerde tedavi altına alınıyorlardı.

Diğer bir örnek ise eğitim sistemidir. Pandemi öncesinde de zaten devlet okulları ile özel okullar arasındaki farktan dolayı eşit şartlarda imkân sağlamayan bu sistem, toplumda ciddi bir sorundu. Çünkü toplumda imkanlara erişim konusunda ciddi bir eşitsizlik vardı. Nasıl bir politika uygulanacağı merak konusuydu. İşte pandemi döneminde bu belirsizliklerle birlikte online eğitimde hayatımıza girdi. Kalabalık ortamlardan kaçınmak için atılan bu adım maalesef maddi durumu kötü olan insanların, atılan bu adımlardan olumsuz etkileneceklerine sebep oldu.

Çok çocuklu ailelerde birden fazla bilgisayar, tablet veya derslerin işleneceği programları kaldırabilecek telefona ihtiyaç vardı. Bu ürünler maddi durumu iyi olmayan ailelerin bütçeleri için büyük bir sorundu. Ancak toplumda yüksek gelire sahip kesimin bu sıkıntıları yaşamaması

makasın ne kadar açık olduğunu göstermektedir.

Halbuki devlet bu olumsuzluklar yaşanmadan önce toplumda ihtiyaç sahiplerinin nelere ihtiyacı olduğunu tespitini yapmış olsaydı bu olumsuzluklar minimum seviyede tutulabilirdi.

Son örnek ise ürünlerin tedarikinde yaşanan sorunlardır. Her kriz döneminde olduğu gibi pandemi döneminde de ülkeler ihtiyaç duydukları malların tedarikinde sorunlar yaşadı. Bunun en önemli sebebi artan fiyatlar karşısında üreticinin fiyat belirleyememesi ve oluşabilecek maliyet artışlarına karşı kendisini güvence altına alma hissi yatmaktadır. Maddi geliri bu duruma müsait olmayan insanlar ise ihtiyaç duydukları malların tedarikinde sorun yaşayacaktır. Çünkü gelir sabit kalırken gider ise sürekli artmaktadır. Ancak pandemi döneminde diğer krizlerden farklı olarak virüsün yayılma ihtimaline karşı ticaret çok sınırlı düzeyde gerçekleşti. Zira virüs çok hızlı yayılıyordu. Bu süreçte güçlü üretim altyapısına sahip ülkeler diğerlerine göre daha az etkilense de fiyatlardaki oynaklık kaçınılmazdı. Çünkü üreticiler bu süre zarfında ekonomide girdi olarak kullandıkları malların hem tedarikinde hem de fiyatların belirlenmesinde sorunlar yaşadılar. Ancak burada asıl vurgulanması gereken maddi durumu kötü olan insanların bu kriz ortamında ne yapacağı ve devletin

bu tedbirleri neden daha önceden almadığıydı? Bu soruların cevaplanmasını kendi çıkarlarını gözetken serbest piyasa taraftarlarından bekleyemezsiniz. Burada tedbir alması gereken taraf devlettir. Devlet burada kâr amacı gütmeyen tek yapıdır. O zaman tedarik sürecinde devletin aktif bir şekilde rol alması gerekir. Yapılacak denetimlerle tüketicinin zarar görmesi engellenecektir. Üretici kesimine bakıldığında ellerindeki ürünlerin satılmamasından dolayı hem finansman hem de stok maliyeti gibi ciddi bir zarar oluşacaktır. Üretici zararını düşürmek için işçi çıkartabilir veya ürünlere zam yapabilir. Bunun devlet için şöyle sorunları vardır. Birincisi; devlet, işsizliğin artması ile işsizlere iş bulabilecekleri zamana kadar belli ödeme yapacak. İkincisi; enflasyona sebep olacak. Üçüncüsü; devlet çalışanlardan elde edeceği sigorta ve gelir vergisinden mahrum kalacaktır. Bu durum giderlerin artmasının sonucu olarak bütçe açığına neden olacaktır. Son olarak işsizlikten dolayı toplumda asayiş sorunu da olur. İşte bu zararın minimum seviyede tutulması devlet için çok önemlidir.

Sonuç olarak devlet kriz döneminde değil kriz öncesi dönemde atacağı belli adımlar ile bu sorunu çözebilir. Devletin ekonomideki varlığı insanların aşırıya kaçmasını engelleyecek ve huzur ortamını tesis edecektir. ■

ZEYNEP ŞAKARCAN

İzö Uluslararası Finans ve Katılım Bankacılığı Yüksek Lisans Programı
Maruf Vakfı İEE Yüksek Lisans Programı

İSLAM EKONOMİSİNDE SİGORTACILIK: TEKAFÜL

İnsanlar geçmişten günümüze dek mal ve can güvenliklerini tehdit edebilen tehlikelerle karşı karşıya kaldıklarından, doğabilecek zararlara karşı korunma içgüdüsüyle birtakım mücadele yolları geliştirmişlerdir. Bu mücadele yolları zamanla farklı formasyonlar halinde karşımıza çıkmıştır. Günümüzde sigortacılık sistemi bu mahiyeti kapsayıcı bir nitelikte kullanılmaktadır. Sigortacılık, bireylerin olası riskler karşısında kendilerini güvence altına almalarını sağlayan ve oluşabilecek zararın tazmin edilmesini hedefleyen bir sistemdir (Dilek, 2019).

İslam dininin öğretileri doğrultusunda incelendiğinde ise, önlem alındıktan sonra karşılaşılan talihsiz olayların Allah'ın isteği sonucunda gerçekleştiği kabul edilmektedir. Dolayısıyla ileriye yönelik önlem alma amacı, İslam alimleri açısından tartışmalara yol açmış ve sigortacılık kavramının helal mi haram

mı olduğuna yönelik cevaplar aranmıştır. Muhtelif görüşlerle birlikte, İslam alimlerinden bazıları, Hz. Peygamber (sav) döneminde "teberrü (dayanışma)" usulü ile toplanan akile fonlarının "tekafül (İslami sigorta)" işleyişindeki dayanışma temeli ile benzer olduğunu ifade etmektedir. Bir diğer bağlayıcı husus ise İbn Abidin'in çalışmalarında yer alan, sigorta kavramını kapsayıcı ifadelerin olmasıdır. Bu husus, daha sonraki fetva ve teorik çalışmalar üzerinde etkili olmuş ve İslami sigortanın temelini oluşturmuştur (Hacak, 2006).

Tekafül sigorta için yapılan fıkhi tartışmalar, tekafülün uygulanmasının detaylandırılması ile son bulmuştur.

Bu detayda, bağışlanan şeylerin belli olması şartı öne sürülmüş ve dört mezhebin ittifakıyla neticeye kavuşmuştur (Karaman, 2018). Öte yandan, İslami literatürde tekafül mü İslami sigorta mı soruları ise bir diğer tartışma konusu olarak karışımıza çıkmaktadır. Görüşlerin çeşitlilik gösterdiği tekafül kavramı için yaygın olarak kabul edilmiş bir tanımlama olmadığı söylenebilir. Bu yazıda, tekafülün mahiyetini kavrayabilmek adına, genel hatlarıyla tekafül ve konvansiyonel sigortanın farkları, tekafülün Dünya genelinde ve Türkiye'deki potansiyeline odaklanılacaktır.

Tekafül ve Konvansiyonel Sigortacılığın Karşılaştırılması

Tekafül sigorta ve konvansiyonel sigortayı kavramsal çerçevede incelediğimizde bu iki sigorta türünün temelde aynı amaca yönelik hizmet ettiği görülmektedir. Fakat işleyişte esas alınan değerlerin dayanağı farklılık göstermektedir. Bu iki sigorta türü arasındaki temel farkları aşağıdaki gibi sıralayabiliriz:

- Tekafüldeki sözleşme yapısı bağış ya da katılımcılar ile şirket arasında kar-zarar akdine dayalı iken; konvansiyonel sigortada müşteriler sigorta şirketinden poliçe satın almaktadır.
- Tekafül gönüllülük esasına dayandığından alınan katkıları bağış niteliğindedir. Konvansiyonel sigortacılıkta müşterilerin ödedikleri miktarlar

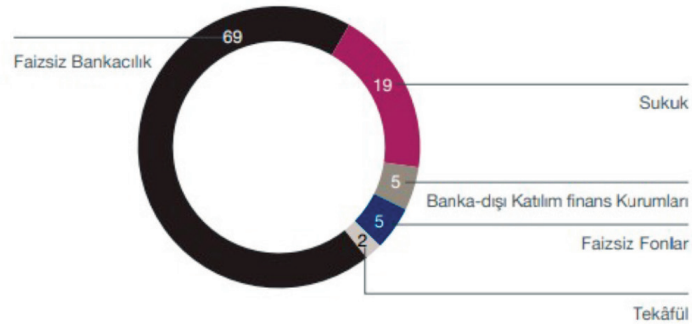
prim olarak adlandırılmaktadır.

- Tekafül sigortada katılımcılar fonun sahipleridir ve bunun bir sonucu olarak oluşabilecek "underwriting (sigortalama)" zararı riski katılımcılara aittir. Konvansiyonel sigortada ise, sigorta şirketi zararı üstlenmekte, gerekirse kendi bütçesinden ödeme yapmak zorunda kalabilmektedir.
- Tekafül fonundaki katkılar İslami usullere uygun olan yatırım araçlarıyla yapılan işlemler için kullanılır. Konvansiyonel sigortacılıkta ise faize dayalı yatırım usulleri uygulanmaktadır.

Dünya Genelinde ve Türkiye'de Tekafül Sigortacılığı

Dünya genelinde toplamda 336 kurumun tekafül hizmeti sunduğu tekafül sektöründe, en büyük pazar payı dilimine sahip olan Suudi Arabistan başta olmak üzere Körfez Arap bölgesindeki ülkeler, tekafül sektörünün büyümesinde önemli rol oynamaktadır. Bu bilgiler bağlamında, Suudi Arabistan, İran ve Malezya sırasıyla 17 milyar ABD doları, 14 milyar ABD doları ve 10 milyar ABD doları varlıklarıyla ilk 3 pazar olmayı sürdürürken, toplam tekafül varlıklarının %80'ini oluşturmaktadır. Fakat, 2019 yılı itibarıyla Dünyayı sarsan pandeminin ekonomik sonuçları birçok finansal aracın etkilenmesi gibi tekafül sektörünü de olumsuz yönde etkilemiştir. Ne yazık ki sektörde hizmet veren bazı şirketler bu sebeple kapanmıştır. Tüm bunlara rağmen, Dünya genelinde tekafülün büyüme potansiyeli bir önceki yıllardaki sınırlı büyümeye kıyasla artış trendine geçerek ilerleme kaydetmiş ve %2'lik bir potansiyele sahip olmuştur (TKBB, 2020).

Katılım Finans Varlıklarının Dağılımları

Kaynak: Islamic Financial Development Report 2020

2020 yılında yayımlanan İslami finansal gelişim raporuna göre, Türkiye tekafül sektöründe en hızlı büyüyen pazar olarak kayda geçmiştir. Fakat tekafül sektöründeki büyüme trendine rağmen yine de bu alanda iyileştirme yapılmasına ihtiyaç duyulmaktadır.

Türkiye'deki tekafül sigortacılığı öncül olarak bankalar bünyesinde bulunan şirketler aracılığı ile sürdürülmektedir. Tekafül için en büyük dağıtım kanallarının bankalar olması, katılım bankalarının son yıllarda devlet tarafından teşvik edildiği düşünüldüğünde, ilerleyen yıllarda önünün daha da açılacağı kanaatini ortaya çıkarmaktadır. Öte yandan, SEDDK'nın yayımladığı yeni yönetmelik ile mevzuat kapsamında yapılan iyileştirmelerin olduğunu da söylemek mümkündür. Türkiye'de tekafül için değerlendirilecek bir diğer husus, ne yazık ki ülkemizde retetekafül sisteminin uygulanmaması ve tekafül şirketlerinin konvansiyonel sigorta şirketlerinin bağlı olduğu reasürans şirketlerine bağlı kalarak hareket etmesidir. Bu görünüm, İslami usullere uygun olmamakla birlikte toplum nezdinde güven kaybına sebep olmaktadır.

Belirtilen bilgiler ışığında, Türkiye'nin İslami finans açısından gelişmekte olduğu ve tekafül sigortacılığı için yeterli pazara sahip olduğu yorumu yapılabilmektedir. Aynı zamanda bu alanda yapılan çalışmaların artırılması ve devlet teşviki ile destekleniyor olması da tekafül sigortanın bilinirliğini günden güne artıracaktır.

Kaynakça

- Dilek İ. (2019). Türkiye'de Tekafül (Katılım Sigortacılığı) ve Uygulanabilirliği Üzerine Bir Değerlendirme. Bankacılık ve Sigortacılık Araştırmaları Dergisi, 45-56.
- Hacak H. (2006). İslâm Hukukunda Sigorta ve Fıkıh Bilginlerinin Sigortaya Yaklaşımının Genel Bir Değerlendirmesi. M.Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi, 31-35.
- Karaman H. (2018). <https://www.iktisad.org.tr/katilim-sigortasi/> adresinden alındı.
- TKBB(2020). Katılım Bankaları, Finansal Veriler ve Mali Tablolara.
- Islamic Financial Development Report (2020).
- Katılım Esaslı Sigortacılık ve Bireysel Emeklilik Faaliyetlerine İlişkin Genelge (2021/3), Sigortacılık ve Özel Emeklilik Düzenleme ve Denetleme Kurumu.

Ahmed Taha ERCAN

İstanbul Medeniyet Üniversitesi Sosyoloji Yüksek Lisans Programı
Maruf Vakfı İEE Yüksek Lisans Programı

BÜROKRASİ VE OTORİTE

Max Weber

Max Weber, sosyolojinin kurucu babalarından biridir. O modernlikle birlikte hayatımıza giren yeni yapıları yorumlama konusunda öncülerden birisidir. Onun otorite ve meşruiyet biçimlerine dair yorumları esasen “Sosyoloji Yazıları” eserindeki bölümlerde ifade edilmiştir. Biz bu yazıda bu bölümlerin birleştirilerek ayrıca basılmış hali olan “Bürokrasi ve Otorite” adlı eserinin tahlilini yapacağız.

Konumuza geçmeden önce “toplumsal eylem” kavramı incelenmelidir. Toplumsal eylem, ferdin cemiyetin etkisinde kalarak icra ettiği ve/ya kendisi ile cemiyeti etkileyeceği eylemdir. Toplumun etkisine ön kabullerin, kuralların veya göreneklerin baskısı örnek verilebilir. Ferdin cemiyete etkisine ise, toplumu ona karşı müspet veya menfi bir tavır takınmak mecburiyetinde bırakması veya yeni gelenek-görenek setleri oluşturacak bir akımın karizmatik önderliğini yapması örnek verilebilir.

Weber’e göre, geleneksel, duygusal, değer-rasyonel ve araç-rasyonel olmak üzere 4 çeşit toplumsal eylem mevcuttur. Bu kategorileri anlamak, kendisinin meşruiyet ve otorite biçimlerini anlattısını kavramak için bir temel teşkil eder.

Geleneksel eylem, kişinin fiili icra ederken ki motivasyonunu, meşruiyetini, ve varlık sebebini geleneksel mahiyetteki bir ilkedan alan eylemdir. Gelenek (kadim) yaygınlıkla “evvelini kimsenin bilmediği” gibi ifadelerle tanımlanır. Kişi esasen bu tip eylemde, hesabı verilmiş bir fiilden ziyade tevârüs edilmiş bir fiil içerisindedir. Kız isteme merasimleri, düğün şekilleri vs. gibi.

Duygusal eylem, kişinin bir fiili icra ederken ki motivasyon ve meşruiyetini, varlık sebebini duygusal mahiyette bir ilkedan alan eylemdir. Bunlar acıma, merhamet, sevinç, hüznün vs. olabilir. Bir kimsenin içinde bulunduğu toplumsal bağlamda adet olduğu için bir dilenciye yardımda bulunması geleneksel bir toplumsal eylemken o kişinin durumuna karşı duyduğu acıma hissi ile yardımda bulunması duygusal toplumsal bir eylemdir.

Değer-rasyonel eylem, kişinin fiili icra ederken ki motivasyon ve meşruiyetini, varlık sebebini değer yargısal mahiyette bir ilkedan alan eylemdir. Bu eylem tipinin bir vasfı da rasyonelliklidir. Bu hem, eylemden murad olunan bir amacı sistematik olarak gerçekleştirme üzerine bir akıl yürütmeye, hem de

neyin iyi olduğu neyin kötü olduğuna dair bir akıl yürütmeye telmihte bulunur. Lakin esasen bütün bu dört toplumsal eylem tarzı da rasyonellikten tecrid edilemez. Belki değer-rasyonel ve araç-rasyonel eylem tarzı genellikle uzun metrajlı bir “strateji” gerektirdiği için bu vurgu müsamaha ile karşılanabilir. Ama yine de Weber’in bu vurgusu eleştiriye açıktır. Bir kimsenin “iyi” olduğunu düşündüğü için bir dilenciye yardımda bulunması değer-rasyonel toplumsal eyleme bir örnektir.

Son olarak araç-rasyonel eylem kişinin fiili yaparken ki motivasyon ve meşruiyetini, varlık sebebini araçsal mahiyette bir ilkedan alan eylemdir. Burada da eylem başka bir amaç için araçsallaştırılmıştır. Lakin burada eylemin kendisine araç kılındığı amaç ulvî ve değer yargısal bir mahiyet arz etmez. Bu bakımdan aslında bu tarz toplumsal eylemin Weber tarafından isimlendirilme biçimi murad edilen manaya tam denk düşmez. Bu tarz eylem tipinin “seküler-rasyonel eylem tipi” olarak adlandırılması belki daha doğru olur.

Çünkü esasen bütün eylemler bir amaç için araçsallaştırılmış eylemlerdir. Onları farklı kılan bu amaçların mahiyetidir. Bir kimsenin amaçladığı bir menfaate ulaşmak, içinde bulunulan bağlamda menfaat devşirmek amacıyla bir dilenciye yardımda bulunması araç-rasyonel eylem biçimine bir örnektir.

Şurası unutulmamalıdır ki hiçbir toplumsal eylem tipi nesnel dünyada saf halde bulunmaz. Bunlar toplum hakkında düşünmemizi mümkün kılan "ideal tipler", inşalardır. Bir eylem asla saf biçimde bu dört kategoriden birisine mensup olmaz. Bunların az veya çok bir terkibinden meydana gelir. Weber bunu özellikle ifade eder.

Weber -toplumsal eylem tasnifiyle bağlantılı olarak- otorite ve egemenliğin meşruiyet türlerini de, rasyonel, geleneksel ve karizmatik olmak üzere 3 kategoride ele alır.

Bunların birincisi olan rasyonel temelli meşruiyet, "normatif kuralların meşruluğu ve bu yasalara göre egemenlik konumuna getirilenlerin, emir verme hakkı olduğu inancına dayalıdır." Bu yasal otorite biçimidir. Kişinin şahsından ziyade onun doldurduğu tüzel makama ve ona bu yetkileri veren yasalara gayr-ı şahsî biçimde itaat vardır. Modern bürokrasi buna bir örnektir.

İkinci meşruiyet biçimi olan geleneksel temelli

meşruiyet, "çok eski zamanlardan beri süregelen geleneklerin kutsallığına ve bu geleneklere göre gücü kullananların meşruluğuna olan yerleşik inanca dayalıdır." Bu kendisinde tüzel makama, ilkelere-yasalara itaatten ziyade kişinin kendisine şahsî itaati esas alan geleneksel otorite biçimini doğurur. Patrimonyal bürokrasi buna bir örnektir.

Üçüncü ve son meşruiyet biçimi olan karizmatik temelli meşruiyet ise, "bir bireyin istisna kutsallığına, kahramanlığına, örnek özelliklerine ya da onun tarafından açıklanan veya emredilen normatif kalıpların ya da emrin kutsallığına olan bağlılığa dayalıdır." Bu da esasen her türlü formelliği dışlayan, samimiyeti ve "dava adamlığı" esas alan informal ve idealist itaat biçimiyle sonuçlanan karizmatik otoriteyi doğurur. Devrim liderleri ve arkadaşları buna bir örnektir. Weber bu otorite biçiminin istikrarlı bir şekilde devam edemeyip tarihin meydan okuması ile karşılaşacağını ve neticede ya gelenekselleşeceğini, ya rasyonelleşeceğini ya da ikisinin terkibine gideceğini ifade eder ki tarih de buna şahittir.

Weber'in toplumsal davranış, otorite ve meşruiyet biçimlerine dair yorumları, halen toplumsal gerçekliği yorumlama noktasında bize yardımcı olma potansiyeline sahiptir.

MARUF VAKFI

AYRINTILI BİLGİ İÇİN

www.marufvakfi.org

<https://www.marufvakfi.org> | [f](https://www.facebook.com/marufvakfi) | [t](https://www.twitter.com/marufvakfi) marufvakfi

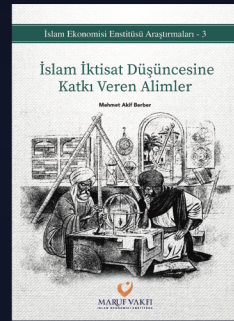
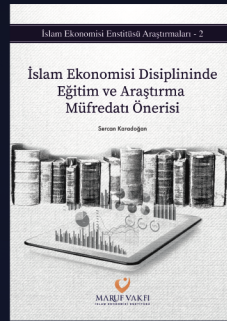
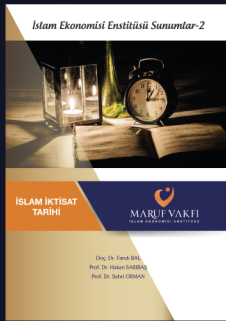
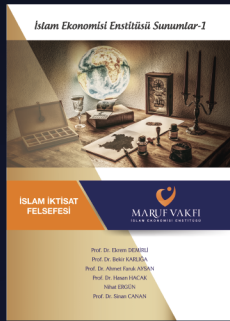
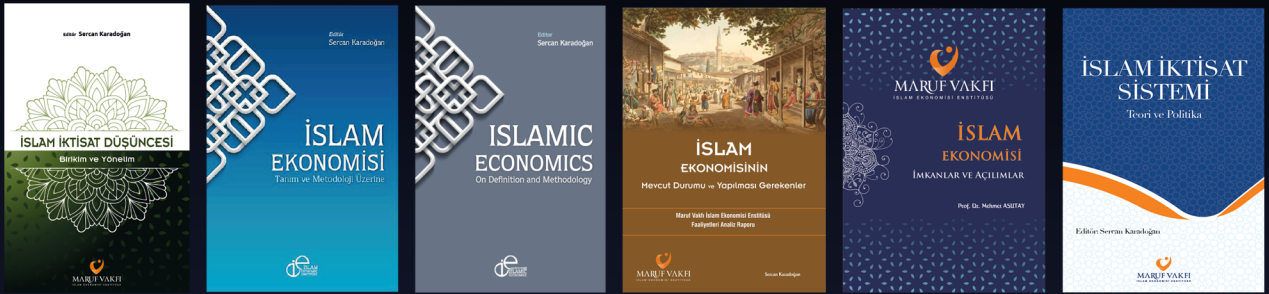
Necmettin Aytek Plaza Seyitnizam Mah. Mevlana Cad. No : 77 / K 8 Zeytinburnu – İstanbul

MARUF VAKFI

İSLAM EKONOMİSİ ENSTİTÜSÜ

YAYINLARIMIZ

Seyit Nizam Mah. Mevlana Cad. No: 77 K:8 Zeytinburnu / İSTANBUL

Tel. : 0212 510 11 25

maruf@marufvakfi.org / www.marufvakfi.org

marufvakfi.org | marufvakfi

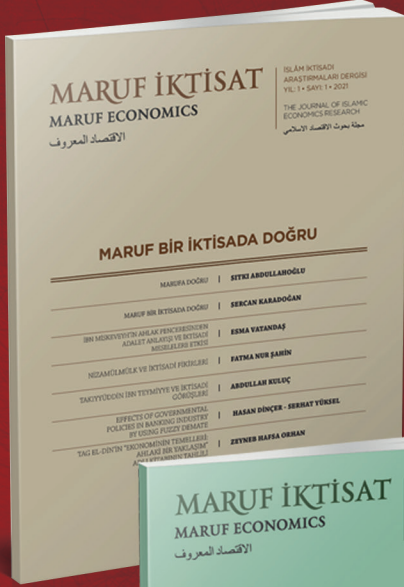
MARUF VAKFI
İSLAM EKONOMİSİ ENSTİTÜSÜ

Seyit Nizam Mh. Mevlana Cd. No: 77 Kat: 8 Zeytinburnu - İstanbul
Telefon: +90 212 510 11 25 • E-mail: maruf@marufvakfi.org

MARUF İKTİSAT DERGİSİ

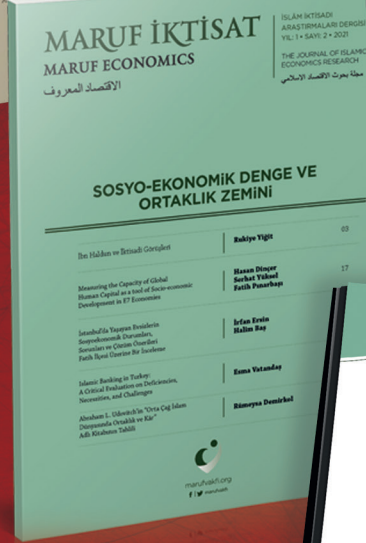
2. SAYISI ÇIKTI

Marfuk İktisat Dergisi; esas olarak İslam İktisadı çalışmalarının akademik düzeyde anlatılmasını, anlaşılmasını, geliştirilmesini ve kavramsallaştırılmasını önelemektedir.

MARUF BİR İKTİSADA DOĞRU

MARUF DOĞRU	SİTKİ ARDILHAHOĞLU
MARUF BİR İKTİSADA DOĞRU	SERCAN KARABÖĞAN
İN MUKAYYEH ANLAKI PRİNSİPLERİNİN AKADİK ANLAKI VE İKTİSADİ MEVZULARDA YERİ	EMMA VATANDAŞ
NEZAHETLİLİK VE İKTİSADİ PRİNSİPLER	FATMA NUR ZARİN
TAKYÜKÜMÜN İBİN TİMYYE VE İKTİSADİ CÖRÜZÜNE	ABDELLAH KULUÇ
EFFECTS OF GOVERNMENTAL POLICIES ON BANKING INDUSTRY BY USING FUZZY SETS	HASAN DİNÇER - HERRAT YÜSEL
ŞAĞ İL-ÖBYN "BİNKOMASYON" ENTELEKÜEL AKADİK BİR YAKLAŞIM	ZEHNER HAFA ÖRMAN

SOSYO-EKONOMİK DENGE VE ORTAKLIK ZEMİNİ

İbn Haldun ve İktisadi Görüşleri	Rukhya Yığı	03
Measuring the Capacity of Global Human Capital as a Tool of Socio-economic Development in FT Economies	Hasan Dinçer Serhat Yılmaz Fatih Paşazkap	17
İstanbul'da Yabancı Emisyoner Sosyal-Ekonomik Durumun, Sorunları ve Çözüm Önerileri: Faith Tipal Önerisi Bir Analiz	İrfan Erkin Halim Bay	
Islamic Banking in Turkey: A Critical Evaluation and Definition, Normative, and Challenges	Emma Vatanadaş	
Abdullah İ. Ülküç'ün "Özün Ög İktisad" Düşüncesinde Ortaklık ve Bir Adlı Kurulmuş Takdim	Kümyra Demirel	

YENİ SAYI

Online okumak için

www.marufiktisat.com